

MARTIN HEIDEGGER

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΗ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ (1924)

Προλεγόμενα – μετάφραση – σχόλια
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΥΦΑΝΤΗΣ

ΕΡΑΝΕΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΡΟΕΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Υπεύθυνος σειράς: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΥΦΑΝΤΗΣ,
διδάκτωρ φιλοσοφίας πανεπιστημίου Κολωνίας*

Στην σειρά Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη κυκλοφορούν:

- J. G. Fichte *Όδηγός για μία εντυχιωμένη ζωή*
M. Heidegger *Επιστολή για τον άνθρωπο*
E. Husserl *Η φιλοσοφία ως αυστηρή επιστήμη*
E. Husserl *Κατ'επιστολήν στοχασμοί*
I. Kant *Κριτική της πρακτικής ικανότητας*
M. Scheler *Η θέση του ανθρώπου στον κόσμο*
F. W. J. Schelling *Φιλοσοφία της αποκάλυψως*

* Ο Δημήτρης Υφαντής σπούδασε οικονομικά στο πανεπιστήμιο των Αθηνών και στην συνέχεια φιλοσοφία, μουσικολογία και βυζαντινολογία στο πανεπιστήμιο της Κολωνίας. Ανατηρύχθηκε δάκτωρ από το πανεπιστήμιο αυτό χάρις στην διατριβή του Die Auseinandersetzung des frühen Heidegger mit Aristoteles. Ihre Entstehung und Entfaltung sowie ihre Bedeutung für die Entwicklung der frühen Philosophie Martin Heideggers (1919-1927) [Η ανάπτυξη του πρώτου Heidegger με τον Αριστοτέλη. Η γένεση και ανάπτυξη της καθώς και η σημασία της για την εξέλιξη της πρώιμης φιλοσοφίας του Martin Heidegger (1919-1927)]. Duncker und Humblot, Βερολίνο 2009. Αντικείμενο της έρευνάς του αποτελεί η νεότερη και σύγχρονη φιλοσοφία, και ιδιαίτερα η φιλοσοφική σκέψη του Martin Heidegger.

HE 11 D 30
HE 1
199.090.30

φυσικά), ΗΝ (Ήθικα Νικομάχεια), Πολ. (Πολιτικά) και Ήθ. (Ήθικοι). Τα έργα του Husserl «Λογικές Έρευνες» και «Ίδέες για μια καθαρή φαινομενολογία και φαινομενολογική φιλοσοφία» δηλώνονται με τις βραχυγραφίες ΛΕ και «Ίδέες» αντίστοιχα. Οί παράπομπές σ' έργα άλλων συγγραφέων γίνονται με αναφορά του επιθέτου ονόματος και της χρονολογίας έκδοσώς του κειμένου, λ.χ. Kisiel (1993). Τα πλήρη βιβλιογραφικά στοιχεία παρατίθενται στην βιβλιογραφία.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ (ΔΙΑΛΕΞΗ 1924)

Οί ακόλουθες σκέψεις πραγματεύονται περί του χρόνου. Τι έστι χρόνος;

Έάν ό χρόνος βρείσκει τό νόημά του στην αιωνιότητα, τότε πρέπει να κατανοηθεί απ' αυτόν. Έτσι, προδιαγράφονται ήδη τόσο ή άφετηρία όσο και ή πορεία αυτής τής έρευνας: από την αιωνιότητα στον χρόνο. Η ύποβολή του έρωτήματος κατ' αυτό τον τρόπο δεν ενέχει προβλήματα, υπό την προϋπόθεση ότι έχουμε στην διάθεσή μας τό προναφερθέν σημειον έκκινήσεως, γνωρίζουμε δηλαδή την αιωνιότητα και την κατανοούμε έπαρκώς. Έάν τυχόν όμως ή αιωνιότητα είναι κάτι διαφορετικό από τό απλό άέναο Είναι, τό άεί*, έάν τυχόν ό Θεός είναι ή αιωνιότητα, τότε ό τρόπος αυτός θεωρήσεως του χρόνου, ό εκ πρώτης ύψεως πρόσφορος, θα βρίσκειται πάντα σε άμηχανία, όσο δεν γνωρίζει περί του Θεού, όσο δεν κατανοεί τό έρώτημα περί Αυτόυ. Έάν ή πρόσβαση στον Θεό είναι ή πίστη, έάν ή συσχέτισή μας με την αιωνιότητα δεν είναι τίποτε διαφορετικό από αυτήν την πίστη, τότε ή φιλοσοφία δεν θα βρεθεί ποτέ στην κατοχή τής αιωνιότητας κι επομένως τούτη δεν θα μπορέσει ποτέ να ληφθεί ως ένδεχόμενο πείσμα για μεθοδολογική χρήση κατά την εξέταση του χρόνου. Η άμηχανία αυτή τής φιλοσοφίας δεν είναι ποτέ δυνατόν να άρθεί. Ώστε είναι λοιπόν ό θεολόγος ό πραγματικώς είδημων περί χρόνου· και άν ή μνήμη δεν άπατά, ή θεολογία έχει, πράγματι, πολλά· πλώς να κάνει με τον χρόνο.

Πρώτον, ή θεολογία πραγματεύεται περί του ανθρώπινου

Εἶναι-ἐδῶ¹ ὡς Εἶναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ χρονικοῦ του Εἶναι σέ σχέση μετὰ τὴν αἰωνιότητα. Ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος δὲν χρειάζεται θεολογία, ἡ ὑπαρξὴ του δὲν θεμελιώνεται διὰ τῆς πίστεως. Δεύτερον, ἡ χριστιανικὴ πίστη ἐμπειριεῖται καθ' αὐτὴν ἀναφορὰ πρὸς κάτι ποῦ συνέβη ἐν τῷ χρόνῳ, καὶ συγκεκριμένα – ὅπως μαθαίνουμε – ἔναντι καὶ γὰρ τὸν ὅποιο παραδίδεται: «ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου...»²

Ὁ φιλόσοφος δὲν πιστεύει. Ὅταν θέτει τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ χρόνου, εἶναι ἀποφασισμένος νὰ *κατανοήσῃ τὸν χρόνο* ἀπὸ τὸν ἴδιο χρόνο ἢ ἀπὸ τὸ αἶψ*, τὸ ὅποιο μοιάζει με αἰωνιότητα, ἀποδεικνύεται ὅμως ἔνα ἀπλὸ παράγωγον τοῦ Εἶναι-χρονικῶς³.

Ἡ ἀκόλουθη πραγμάτευση τοῦ χρόνου δὲν εἶναι θεολογική. Θεολογικῶς – καὶ παραμένει ἀναφαίρετο δικαίωμα σας νὰ τὴν κατανοήσετε ἔτσι⁴, ἡ πραγμάτευση τοῦ χρόνου δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλο νόημα ἀπὸ τὸ νὰ δυσχεράνῃ τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς αἰωνιότητος, νὰ τὸ προετοιμάσῃ κατάλληλα καὶ νὰ τὸ θέσει οὐσιαστικά. Ἡ πραγμάτευση, ὡστόσο, δὲν εἶναι οὔτε φιλοσοφική, καθόσον δὲν ἐγείρει ἀξίωση ὅτι παρέχει ἔναντι καθολικὰ ἔγκυρο καὶ συστηματικὸ καθορισμὸ τοῦ χρόνου, κατὰ ποῦ θ' ἀπαιτοῦσε νὰ στραφεῖ τὸ ἐρώτημα πέραν τοῦ χρόνου, σὲ τίς ἄλλες κατηγορίες καὶ στὴν ἀλληλουχία τους.

1. [ΣτΜ] Ὁ ὅρος «Εἶναι-ἐδῶ» [Dasein] δηλώνει τὸ ἀνθρώπινο ὄν ὡς πρὸς τὸ Εἶναι του (ἐπεξήγηση τοῦ ὄρου καὶ αἰτιολόγησι τῆς μεταφραστικῆς ἐπιλογῆς στὸ σχόλιο 3).
2. [ΣτΜ. 1] Πρὸς Γαλάτας 4, 4- πρβλ. ἐπίσης Κατὰ Μάρκον 1, 15 καὶ Πρὸς Ἐφεσίους 1, 9 ἐφ.
3. [ΣτΜ] Τὸ Εἶναι-χρονικῶς (Zeitlichsein) χαρακτηρίζεται μόνον τὸ Εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ὄντος καὶ δὲν σημαίνει ὅτι τοῦτο τὸ ὄν εἶναι, ὅπως τὰ λοιπὰ ὄντα, μέσα στὸν χρόνο, ἀλλὰ ὅτι τὸ Εἶναι του καθορίζεται δι' αὐτοῦ κατὰ τρόπο βαθύτερο. Ἡ θέση αὐτὴ θὰ ἐπεξηγηθεῖ ἐκτενῶς στὸ μέρος γ' τῆς πραγματείας.
4. [ΣτΜ] Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ τηρεῖ ὑπὲρ ὅσιν ὅτι τὸ ἀκροατήριον τῆς διαλέξεως ἀναρτίζεται κυρίως ἀπὸ θεολόγους.

Οἱ ἀκόλουθες σκέψεις ἀποτελοῦν ἴσως μέρος μᾶς προοπτικῆς ἐπιστήμης, τὸ ἔργο τῆς ὁποίας συμπληρωμὴν εἶναι τὸ ἐξῆς: τὴν διεξαγωγὴν ἐρευνῶν σχετικᾶ μετὰ τὸ τί εἶναι δυνατὸν νὰ σημαίνει τελικὰ ὁ λόγος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὁ ἐρευνητικὸς λόγος τοῦ Εἶναι-ἐδῶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου καὶ τοῦ κόσμου. Ἐὰν διασαφηνίσουμε γὰρ λογαριασμὸ μᾶς τί εἶναι τὸ ρολοῖ, τότε θὰ γίνῃ ἐναργῆς ὁ τρόπος συλλήψεως τοῦ χρόνου ποῦ διαπνέει τὴν φυσικὴ καὶ ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖο παρέχεται στὸν χρόνο ἡ εὐκαιρία νὰ φανερωθῇ. Ἡ προπαιδευτικὴ αὐτὴ ἐπιστήμη στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας διενεργεῖται ἡ ἀκόλουθη θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῆς ὄντοσφαιρας ἀπὸ τὴν ἰδιόρρυθμη ἴσως προϋπόθεσιν πῶς ἐπιστήμη καὶ φιλοσοφία κινούνται στὸ πεδίο τῶν ἐννοιῶν. Ἡ δυνατότητα ὑπάρξεώς τους συνίσταται στὸ νὰ διαφωτίζῃ ὁ κάθε ἐρευνητὴς τὸν ἐαυτὸ του σχετικᾶ μετὰ τὸ τί καταλαβαίνει καὶ τί δὲν καταλαβαίνει. Ἡ προπαιδευτικὴ αὐτὴ ἐπιστήμη πληροφορεῖ σχετικᾶ μετὰ τὸ ἐὰν ἡ ἔρευνα ἐπιλαμβάνεται τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἢ ἐὰν τροφοδοτεῖται ἀπὸ παραδεδομένη καὶ ἐφθαρμένη γνώση ποῦ ἀφορᾶ μόνον σὲς σχετικὰς λέξεις. Ἰσχυροὶ προπαιδευτικῶς ἔρουντες ἀσκούν, τρώσκον τινά, ἀστυνομικὰ καθήκοντα κατὰ τὴν παράταξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν, ἔνα μὲν δευτεροῦτον, ἐνίοτε δὲ ἐπεὶ ἐργον, ὅπως πιστεύουν τουλάχιστον μερικῶς. Ἡ σχέση τους μετὰ τὴν φιλοσοφία περιορίζεται στὸ νὰ συμπορεύονται μαζί της, ὥστε νὰ διεξάγουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔρευνα κατ' οἶκον στοὺς παλαιούς, γὰρ νὰ διαπιστώσῃ πῶς ἐκείνοι ἐνήργησαν. Μετὰ τὴν φιλοσοφία, κοινὸ δὲν ἔχει ἡ ἀκόλουθη θεωρητικὴ παρὰ μόνον τοῦτο, πῶς δὲν εἶναι θεολογία.

Κατ' ἀρχάς, μὰ προσωρινὴ ἐπισήμανση γὰρ τὸν χρόνο ὅπως ἀπαντᾷ στὴν καθημερινότητα, τὸν χρόνο τῆς φύσεως καὶ χρόνον κοσμικόν. Τὸ ἐνδιαφέρον γὰρ τὸ τί ἐστὶ ὁ χρόνος, τὸ ἀφύπνησε στὸ παρὸν ἐκ νέου ἡ ἐξέλιξις τῆς φυσικῆς ἔρευνας, καθόσον αὐτὴ ἀνέλαβε ν' ἀναλογισθεῖ τίς βιολογικῶς ἀρχεὺς ποῦ διέπουν τὴν σύλληψιν καὶ τὸν καθορισμὸ τῶν φυσικῶν φαινομένων, τίς

ἀρχὴς δηλ. τῆς μετῆρσεως αὐτῶν σ' ἓνα χωροχρονικὸ σύστημα ἀναφορᾶς. Τὴν τελευταία βαθμίδα στήν ἐξέλιξη αὐτῆς τῆς ἔρρευνας ἀντιπροσωπεύει ἡ θεωρία τῆς σχετικότητας τοῦ Einstein. Μερικὲς θέσεις ἐξ αὐτῆς: ὁ χρόνος δὲν εἶναι καθ' αὐτὸν τίποτε· χρόνος δὲν ὑπάρχει καθ' ἀπόλυτη ἔννοια, ἀλλὰ μόνο χάρις στὰ φυσικὰ σώματα καὶ στήν ἐνέργεια ποῦ ἐμπεριέχει. (Μιά παλαιὰ ἀριστοτελικὴ θέση!) Καὶ ὁ χρόνος δὲν εἶναι καθ' αὐτὸν τίποτε, ἀλλὰ υφίσταται μόνο χάρις στὰ ἐντὸς αὐτοῦ διαδραματιζόμενα γεγονότα. Χρόνος ἀπόλυτος δὲν ὑπάρχει, οὔτε ἀπόλυτη συγχρονικότητα. Ἡ καταλυτικὴ δράση τῆς θεωρίας αὐτῆς ὀδηγεῖ εὐκόλα στὸ νὰ παραβλέπεται ὁ θετικὸς τῆς χαρακτηρισῆρας, τὸ ὅτι δηλ. ἀποδεικνύει ἀκριβῶς τὸ –σὲ σχέση μετὶς ὅποιες τυχούσες τροποποιήσεις– ἀμετάβλητον τῶν ἐξισώσεων ποῦ περιγράφουν τὰ φυσικὰ γεγονότα.

Ὁ χρόνος εἶναι αὐτὸ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσονται τὰ γεγονότα.⁵ Ἔτσι διέγνωσε ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφορικά μετὸν βασικὸ χαρακτηριστῆρα τοῦ εἶναι τῶν φύσει ὄντων, δηλ. τὴν μεταβολή, τὴν κίνηση κατὰ τόπο, τὴν φορά: «ἐπεὶ οὐκ οὐ κίνησις, ἀνάγκη τῆς κινήσεως τι εἶναι αὐτόν».⁶ [Παράφραση!] Καθότι ὁ χρόνος δὲν εἶναι κίνηση, εἶναι κατ' ἀνάγκη κάτι ποῦ σχετίζεται κάπως μ' αὐτήν. Ὁ χρόνος ἀπαντᾶται ἀρχικὰ στὰ μεταβαλλόμενα ὄντα, ἡ μεταβολὴ εἶναι ἐν τῷ χρόνῳ.⁷ Ὡς τί ὅμως ἀνακαλύπτεται ὁ χρόνος, ὅταν ἀπαντᾶ ὡς τὸ πλάσιο τῶν μεταβαλλομένων ὄντων; Φανερώνεται ἐδῶ τὸν ἴδιον τοῦ ἐαυτοῦ ὡς πράγματι ἔχει; Μπορεῖ ἡ ἀνάλυση τοῦ χρόνου ποῦ ἐκκινεῖ ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἔχει τὴν ἐγγύηση ὅτι ὁ χρόνος φανερώνεται ἔτσι, τρόπον τινά, τὰ θεμελιώδη ἐκείνα φαινόμενα ποῦ τὸν καθορίζουν ὡς πρὸς τὸ δικό του εἶναι; Ἡ μήπως παραστέμπει ἡ

5. [Σημ. 3] Πρβλ. Ἀριστοτέλους «Φυσικὴ ἀκρόσασις» Δ' 11, 219 a 1 ἐφ.

6. [Σημ. 4] Ἀριστοτέλους «Φυσικὴ ἀκρόσασις» Δ' 11, 219 a 9 ἐφ.

7. [Σημ.] Ἡ ἀριστοτελικὴ θεωρία περὶ χρόνου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς ἀκλουθεῖς παρουσιάσεως τοῦ χρόνου ὡς μεταρρομένου μετὶ τοῦ ρολοῦ, θὰ ἐξετασθεῖ στὸ μέρος γ' τῆς παραγγατείας.

ἀναζήτηση τῶν ἀρχῶν τῶν φαινομένων σὲ κάτι ἄλλο;

Ὡς τί ἀπαντᾶ ὁ χρόνος γιὰ τὸν φυσικὸ ἐπιστήμονα; Ἡ σύλληψη καὶ ὁ καθορισμὸς του ἔχουν τὸν χαρακτηριστῆρα τῆς μετῆρσεως. Ἡ μέτρηση δηλώνει τὸ Πότε καὶ τὸ Γιὰ-πόσο, τὸ Ἀπὸ-πότε-μέχρι-πότε. Τὸ ρολοὶ δείχνει τὸν χρόνο. Πρόκειται γιὰ ἓνα φυσικὸ σύστημα στὸ ὁποῖο ἡ ἴδια χρονικὴ ἀκολουθία καταστάσεων ἐπαναλαμβάνεται διαρκῶς, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσι βέβαια ὅτι δὲν ὑπόκειται σὲ μεταβολὴ λόγῳ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ ἐπανάληψη εἶναι κυκλική, κάθε περιόδου ἔχει ἴση χρονικὴ διάρκεια. Τὸ ρολοὶ δίνει μίαν διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμενη ἴση διάρκεια, στήν ὁποία μπορεῖ κανεὶς πάντα ν' ἀνατρέξει. Ἡ ὑποδιάρθρωση τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ διαστήματος μπορεῖ νὰ εἶναι μίαν ὁποιαδήποτε. Τὸ ρολοὶ μετρά τὸν χρόνο, καθόσον ἡ ἔκταση τῆς διάρκειας ἐνὸς γίνεσθαι παραβάλλεται μετ' ἴσες διαδοχὲς καταστάσεων τοῦ ρολογιοῦ καὶ λαμβάνεται ἐπὶ τὸν ἀριθμητικὸ καθορισμὸ τοῦ ποσοῦ τῆς.

Τί μαθαίνουμε ἀπὸ τὸ ρολοὶ γιὰ τὸν χρόνο; Ὁ χρόνος εἶναι κάτι ἐντὸς τοῦ ὁποίου μπορεῖ νὰ καθορισθεῖ μίαν τυχούσα τωρινὴ στιγμή, οὕτως ὥστε ἀπὸ δύο διαφορετικὲς χρονικὲς στιγμὲς πάντοτε ἡ μία νὰ εἶναι πρότερη καὶ ἡ ἄλλη ὕστερη. Κομμά τωρινὴ στιγμή δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τίς ὑπόλοιπες· ἡ κάθε μία, ὡς ἓνα Τώρα, ἀποτελεῖ ἓνα δυνατὸν πρότερον γιὰ ἓνα ὕστερον καί, ὡς ἓνα ἓνα ὕστερον, τὸ ὕστερον γιὰ ἓνα πρότερον. Ὁ χρόνος αὐτὸς εἶναι σὲ ὅλη του τὴν ἔκταση τῆς αὐτῆς ὕψης, ὁμοιογενής· καὶ μόνο στὸ μέτρο ποῦ εἶναι ὁμοιογενῶς συγκροτημένος εἶναι καὶ μετρήσιμος. Ὁ χρόνος εἶναι ἔτσι ἓνα κύλισμα τὰ στάδια τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται μεταξὺ τους στήν σχέση τοῦ προτέρου καὶ ὕστερου. Κάθε πρότερον καὶ κάθε ὕστερον καθορίζεται σὲ σχέση μ' ἓνα

Τώρα, τὸ ὁποῖο ὅμως εἶναι τὸ ἴδιο ἓνα τυχόν. Ἡ παραβολὴ ἐνὸς γίνεσθαι μετὶ τοῦ ρολοῦ καθιστᾶ αὐτὸ τὸ γίνεσθαι πρὸδηλο, μάλιστα δὲ περισσότερο ἀναφορικὰ μετὶ τὴν ροή του στὸ Τώρα ἀπ' ὅτι μετὶ τοῦ ποσοῦ τῆς διάρκειάς του. Ὁ πρωτεύων καθορισμὸς ποῦ παρέχει τὸ ρολοὶ δὲν εἶναι ἡ δῆλωσις τοῦ Γιὰ-πόσο, τοῦ ποσοῦ

δηλ. του παρόντος ρέοντος χρόνου, αλλά ό εκάστοτε καθορισμός του Τώρα. Όταν βγάλω τό ρολόι από την τσέπη μου, τό πρώτο που λέγω είναι: «τώρα είναι ένένα, τριάντα λεπτά άφύτου συνέβη τό τάδε, σέ τρεις ώρες θά είναι δώδεκα.»

Ό χρόνος, τώρα που κοιτάζω στό ρολόι μου — τί είναι αυτό τό Τώρα; Τώρα που συμβαίνει τό τάδε, τώρα π.χ. που σβήνει έδώ τό φώς. Τί είναι τό Τώρα; Τό έχω έγώ υπό την έξουσία μου; Είμαι έγώ τό Τώρα; Είναι ό κάθε άλλος άνθρωπος τό Τώρα; Τότε θά ήμουν έγώ ό ίδιος ό χρόνος, καί, όμοίως, καί ό κάθε άλλος· καθόσον δέ είμαστε ό ένας μαζί με τον άλλον, θά ήμασταν έμεις ό χρόνος, κανένas [μόνος του] καί ό καθένas από μός. Είμαι έγώ τό Τώρα ή μόνον εκείνος που τό λέει; Με ή χωρίς ρητό ρολόι; Τώρα, τά βράδια, τά πρωινά, αυτή την νύχτα — έδώ άπαντάμε ένα ρολόι που τό άνθρωπino Είναι-έδώ άνεκαθεν φορεά, τό φυσικό ρολόι τής έναλλαγής ήμέρας καί νύχτας.

Τί σημαίνει τό ότι τό άνθρωπino Είναι-έδώ είχε ήδη άποκτήσει ένα ρολόι πριν από κάθε ήλιακό ρολόι ή ρολόι τσέπης; Ορίζω έγώ περι του Είναι του χρόνου κι έννοώ κι έμένα τον ίδιο με τό Τώρα; Είμαι έγώ ό ίδιος τό Τώρα, είναι τό δικό μου Είναι-έδώ ό χρόνος; Ή μήπως είναι τελικά ό ίδιος ό χρόνος αυτός που έντός μας άποκτά για λογαριασμό του τό ρολόι; Ό Αύγουστίνος, στό βιβλίο ΙΑ' τόν «Έξομολογήσεών» του, προχώρησε τό έρώτημα μέχρις αυτού του σημείου, έάν δηλ. ό νοϋς είναι ό χρόνος, καί έδώ τό άφησε. *In te, anime meus, tempora metior; noli mihi obstrepere: quod est; noli tibi obstrepere turbis affectionum tuarum. In te, inquam, tempora metior; affectionem quam res pretereuntes in te faciunt, et cum illae praeterierint manet ipsam metior praesentem, non eas quae praeterierunt ut fieret: ipsam metior, cum tempora metior.*⁸ Τό έδάφιο σέ παράφραση: «Έντός

8. [Σημ. 5] Αύγουστίνος, «Έξομολογήσεις», βιβλίο ΙΑ', κεφ. 27, 36. Άπαντα του Ίερού Αθηνάου Αύγουστίνου, κριτικός έλεγχος των χειρογράφων υπό τον θεολόγον τής Λουβραίνης, 9η διορθωμένη καί διορθωμένη έκδοση, έπιμ. Migne, Παρίσιαι 1841, τόμος α', στήλη 823 έφ.

σου, πνεύμα μου, μετρώ τους χρόνους· έσένα μετρώ, ένόσω μετρώ τους χρόνους. Μή με κωλύεις με τό έρώτημα — τί δέ; Μήν με παρασύρεις, μέσω ένός έσφαλμένου έρωτήματος, ν' άποτρέψω τό βλέμμα μου από σένα. Μήν κωλύεις έσένα τό ίδιο με την ταραχή που προκαλούν τά όσα εισβάλλουν μέσα σου. Έντός σου, λέγω πάλι καί πάλι, μετρώ τον χρόνο· τά πράγματα· τά που άπαντούν καί παρέρχονται σέ φέρονουν σέ μία διάθεση, ή όποία παραμένει, ένώ εκείνα εξαφανίζονται. Την διάθεση μετρώ ως προς την ύπαρξή της στό παρόν, όχι τά πράγματα που παρέρχονται, ώστε να γεννάται εκείνη την δική μου διάθεση, τό έπαναλαμβάνω, μετρώ, όταν μετρώ τον χρόνο.»

Τό έρώτημα περι του τί έστι ό χρόνος παρέπεμψε την θεωρησή μας στό Είναι-έδώ, έφόσον με την έκφραση αυτή έννοούμε, ως προς τό Είναι του, τό όν που γνωρίζουμε ως άνθρωπino βίω, τό όν τουτο ως προς την «έκαστότητα»⁹ του Είναι του, τό όν που ό καθένas από μός είναι καί που τό εκφράζει με την θεμελιακή δήλωση «Είμαι». Αυτή είναι ή ούσιαστική άπόφαση περι του Είναι που έχει τον χαρακτήρα του ανθρώπino Είναι-έδώ. Τοϋτο τό όν, κατά την εκαστότητα του, είναι ως εκάστοτε δικό μου.

Ήταν όμως αναγκαία ή μαιανδροειδής αυτή πορεία για να συναντήσει τελικώς ή σκέψη τό Είναι-έδώ; Δέν θ' άρκοϋσε ή έπισήμανση ότι τά ένεργήματα του συνειδέονται, οι ψυχικες διαδικασίες είναι μέσα στον χρόνο, καί μάλιστα άκόμη καί όταν τά ενεργήματα αυτά σπεύφονται σέ κάτι που δέν είναι χρονικώς προσδιορισμένο; Πρόκειται πράγματι για μαιανδρο. Όμως, τό έρώτημα περι του χρόνου ένδιαφέρεται να βρει μία τέτοια

9. [Σημ.] Η «έκαστότητα» [Jeweiligkeit] είναι ένας νεολογισμός που εισάγει ό Heidegger, ούσιαστικοποιώντας την κοινή λέξη *jeweilig* (έκάστοτε), για να δηλώσει ότι συστατικό καί μη έπιδεχόμενο άφαιρέση στοιχείο τής άνθρώπινης ύπαρξης είναι τό γεγονός ότι ό άνθρωπος είναι πάντα ένας συγκεκριμένος, ένα «είμαι».

ἀπάντησι ἀπὸ τὴν ὅποια νὰ καταστοῦν κατανοητοὶ οἱ διάφοροι τρόποι τοῦ εἶναι-χρονικῶς· ἐνδιαφέρεται δὲ ἐπίσης νὰ γίνῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς φανερὴ ἡ ἐνδεχόμενη συνάρτησι μεταξὺ αὐτοῦ ποῦ βεβαίως ἐστὶν ἐν μέσῳ καὶ αὐτοῦ ποῦ συνιστᾶ τὴν οὐσιαστικὴν χρονικότητα.¹⁰

Ὁ χρόνος τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὡς πάλαι γνωστός καὶ διερευνημένος, προσέφερε ἕως τῶρα τὴν βάση γιὰ τὴν ἐκτίλιξιν τοῦ χρόνου. Ἐάν τυχὸν ὁμως εἶναι τὸ ἀνθρώπινο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιο εὐρίσκειται κατὰ μίαν ἐξέχουσα ἐννοια μέσα στὸν χρόνον, οὕτως ὥστε ἀπ' αὐτὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἐξαχθεῖ τὸ τί ἐστὶ χρόνος, τότε πρέπει νὰ χαρακτηρηθῇ τὸ εἶναι-ἐδῶ ὡς πρὸς τοὺς βασικούς του ὄντολογικούς προσδιορισμούς. Ἡ κατάληξις θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀκριβῶς τούτη, πῶς τὸ εἶναι-χρονικῶς, ὀρθῶς ἐννοούμενο, συνιστᾶ τὴν θεμελιώδη ἀπόφανση τοῦ εἶναι-ἐδῶ ἀναφορικὰ μὲ τὸ ἴδιο του τοῦ εἶναι. Οὕτως ἡ ἄλλως ὁμως, προσπατεῖται ἡ ὑποτυπώδης δήλωσι μερικῶν βασικῶν δομῶν τοῦ ἴδιου τοῦ εἶναι-ἐδῶ.

1. Τὸ εἶναι-ἐδῶ εἶναι τὸ ὄν ἐκεῖνο ποῦ χαρακτηρίζεται ὡς *εἶναι-μέσα-στὸν-κόσμον*. Ὁ ἀνθρώπινος βίος δὲν εἶναι ἓνα ὅποιο ὑποκείμενο, τὸ ὅποιο, γὰ νὰ βρεθεῖ μέσα στὸν κόσμον, πρέπει πρῶτα νὰ ἐκτελέσει κάποιο ἰδιαίτερο τέχνασμα. Τὸ εἶναι-ἐδῶ, ὡς εἶναι-μέσα-στὸν-κόσμον, σημαίνει ἓνα εἶναι μέσα στὸν κόσμον κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε τὸ εἶναι νὰ δηλώνει ὅτι ἔχει κανεὶς τριβὴ μὲ τὰ πράγματα, ὅτι ἐνδιατρίβει σ' αὐτὰ ἐκτελώντας, φτιάχνοντας καὶ διεκπεραιώνοντας, ἀλλὰ καὶ παρατηρώντας, ἐξετάζοντας, συγκρίνοντας καὶ καθορίζοντας. Τὸ εἶναι-μέσα-στὸν-κόσμον χαρακτηρίζεται ὡς *φροντίδα*.¹¹

10. [ΣτΜ] ἐνδιαφέρεται δηλ. νὰ γίνῃ φανερὴ ἡ συνάρτησι τῶν λεπτῶν ὄντων, ὡς ἐνδοχρονικῶν, καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θ' ἀποκαλυφθεῖ ὡς ἡ πρωταρχικὴ καὶ οὐσιαστικὴ χρονικότητα.

11. [ΣτΜ] Ἡ σημασία καὶ ἡ χρῆσι τῶν λέξεων «φροντίδα» «τριβὴ» καὶ «ἐνδιατρίβω» ἐπεξηγούνται στὰ σχόλια 14 καὶ 14α.

2. Τὸ εἶναι-ἐδῶ, ὡς τέτοιο εἶναι-μέσα-στὸν-κόσμον, εἶναι ταυτόχρονα καὶ *εἶναι-ὁ-ἓνας-μαζί-μὲ-τὸν-ἄλλον*. τὸ εἶναι μὲ ἄλλους σημαίνει ὅτι ἔχει κανεὶς μαζί τους τὸν ἴδιο κόσμον, ὅτι ἀπαντᾷ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅτι εἶναι ὁ ἓνας μαζί μὲ τὸν ἄλλον μὲ τὴν ἐννοια τοῦ εἶναι-ὁ-ἓνας-γὰ-τὸν-ἄλλον. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ εἶναι-ἐδῶ εἶναι συνάμα ἀπλὸ ὑφιστάμενο καὶ διαθέσιμο ὄν γιὰ ἄλλους, ὅπως δηλ. εἶναι μίαν πέτρα, ἡ ὅποια οὔτε ἔχει κόσμον γύρω της οὔτε φροντίζει.¹²

3. Τὸ εἶναι-ὁ-ἓνας-μαζί-μὲ-τὸν-ἄλλον μέσα στὸν κόσμον, μὲ τὴν ἐννοια τοῦ ἔχειν τὸν κόσμον ἀπὸ κοινοῦ, χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἓναν ἐξέχοντα ὄντολογικὸ προσδιορισμό. Ὁ βασικὸς τρόπος μὲ τὸν ὅποιο ὁ κόσμος εἶναι ἐδῶ, τὸ πῶς τὸν ἔχομε ἀπὸ κοινοῦ γύρω μας, εἶναι ἡ *ὀμλία*. Τὸ ὀμλεῖν, στὴν πληρότητά του, σημαίνει τὸ ἐκφράζεσθαι τοῦ ὀμλούντος, τὸ συνομλεῖν μὲ κάποιον καὶ τὸ ὀμλεῖν γιὰ κάτι. Στὴν ὀμλία διαδοματίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἀνθρώπινο εἶναι-μέσα-στὸν-κόσμον. Αὐτὸ τὸ ἐργάζετο ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιο τὸ εἶναι-ἐδῶ, εὐρισκόμενο μέσα στὸν κόσμον του, μιλᾷ γιὰ τὴν τριβὴ του μ' αὐτόν, ἐμπερικλείει καὶ μίαν *ἀνθερμηνεα τοῦ εἶναι-ἐδῶ*. τὸ ὀμλεῖν ἐκφράζει τὸ ὡς τί κάθε φορὰ κατανοεῖ τὸ εἶναι-ἐδῶ τὸν ἐαυτό του, τὸ ὡς τί τὸν ἐκλαιμβάνει. Στὸ ὀμλεῖν-ὁ-ἓνας-μὲ-τὸν-ἄλλον, στὰ ὅσα λέγονται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ,

12. [ΣτΜ] Τὸ «ὑφίστασθαι (καὶ διατίθεσθαι)» συνιστᾷ ἓναν ὀρισμένο τρόπο τοῦ εἶναι τῶν ἐνδοκοσμικῶν ὄντοτήτων, ὁ ὁποῖος ἐξετάζεται στὸ μέρος β' τῆς προοιμιαίας (ἐπεξηγήσι τοῦ ὄρου στὸ σχόλιο 16). Ὁ ὑπανηγὸς ποῦ κάνει στὸ σημειο αὐτὸ ὁ Heidegger εἶναι δυσνόητος καὶ παρανοήσιμος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀρκεῖ ἴσως ἡ ἐπισημάνσι ὅτι στὸ ἀνθρώπινο ὄν προσοδιάζει ἓνα εἶναι διαφορετικὸ –αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ ἐκτίθεται ἐδῶ ἐπὶ τριχάδην διὰ τῆς ἀπαριθμήσεως βασικῶν ὄντολογικῶν χαρακτηρηῶν– ἀπ' ὅτι στὰ λοιπὰ ἐνδοκοσμικὰ ὄντα. Τοῦτο τὸ γενηνὸς δὲν ἀποκλείει ὁμως τὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἐκλαιμβάνεται καὶ νὰ ἐξηγηθεῖται καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἀνθρώπινο ὄν βάσει τῶν ὄντολογικῶν «κατηγοριῶν» ποῦ χαρακτηρίζουν τὰ λοιπὰ ὄντα, δηλ. ὡς ὑφιστάμενο καὶ διαθέσιμο.

έμπειρέχεται ή εκάστοτε αύθερμηγνεία του παρόντος, τὸ ὄποιο παρόν, οὕτως εἶπείν, ἐνδήμει σ' αὐτὴ τὴν συνομιλία.

4. Τὸ Εἶναι-ἐδῶ εἶναι ἓνα ὄν ποὺ καθορίζεται ὡς «Εἶμαι». Ἡ ἐκαστότητα τοῦ Εἶμαι συνιστᾶ γιὰ τὸ Εἶναι-ἐδῶ συγκροτοῦσα ἀρχή. Τὸ Εἶναι-ἐδῶ εἶναι ἐπομένως ἐξίσου πρωταρχικὰ ὅπως Εἶναι-μέσα-στὸν-κόσμο καὶ δικό μου Εἶναι-ἐδῶ, εἶναι κάθε φορὰ *πρωτοπικὸ καὶ, ὡς προσωπικὸ, ἐκάστοτε*. Κατὰ τὸν καθορισμὸ αὐτοῦ τοῦ ὄντος ὡς πρὸς τὸν ὄντολογικὸ του χαρακτήρα, δὲν ἐπιπέεται νὰ γίνεταί ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν ἐκαστότητα ὡς τὸ εκάστοτε δικό μου εκάστοτε. *Mea res agitur**.¹³ Ὅλα τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ του πρέπει νὰ συγκλίνουν στὴν ἐκαστότητα ὡς τὴν εκάστοτε δική μου.

5. Καθόσον τὸ Εἶναι-ἐδῶ εἶναι ἓνα ὄν ποὺ εἶμαι ἐγὼ¹⁴ καὶ καθόσον ταυτόχρονα καθορίζεται ὡς ἓνα Εἶναι-ὄ-ἓνας-μαζί-μὲ τὸν-ἄλλον, δὲν εἶμαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον καὶ κατὰ μέσον ὄρο, τὸ δικό μου Εἶναι-ἐδῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ οἱ ἄλλοι. Εἶμαι μαζί, μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ἐκείνοι μὲ τὴν σειρά τους τὸ ἴδιο. Κανένας στὴν καθημερινότητα δὲν εἶναι ὁ ἴδιος του ὁ ἑαυτός· τὸ τί καὶ πῶς εἶναι ὁ καθένας ἐδῶ εἶναι ἓνα «οὐδεὶς»: οὐδεὶς, καὶ ὅμως ὅλοι ὁ ἓνας μαζί, μὲ τὸν ἄλλον. Ἄπαντες δὲν εἶναι ὁ ἑαυτός τους. Ὁ «οὐδεὶς» - πρόκειται γι' αὐτὸ τὸ «Κανείς»¹⁵ ποὺ ὀρίζει τὴν ζωὴ μας στὴν καθημερινότητα: τρώει κανεὶς, ἀκούει κανεὶς, συμφωνεὶ κανεὶς, φροντίζει κανεὶς. Στὴν ἀδιάλλακτη ἡγεμονία αὐτοῦ τοῦ «Κανείς» ἐγκρύπτονται οἱ δυνατότητες τοῦ δικοῦ μου Εἶναι-ἐδῶ καὶ [μόνον] ἐξ αὐτῆς καὶ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἰσοπεδώσεως εἶναι δυνατὸν τὸ πραγματικὸ «Εἶμαι». Τὸ ὄν ποὺ εἶναι ἢ δυνατότητα τοῦ «Εἶμαι» εἶναι συνήθως, ὡς τέτοιο, ἓνα ὄν ποὺ εἶναι *κανεὶς*.

6. Στὸ καθημερινὸ του καὶ εκάστοτε Εἶναι-μέσα-στὸν-κόσμο, τὸ οὕτως προσδιορισμένο ὄν *ἔχει ὡς πρωταρχικὸ του μέλημα*

13. [ΣτΜ] «Πρόκειται γιὰ τὴν δική μου ὑπόθεση».

14. [ΣτΜ] ποὺ εἶναι δηλ. ἐκάστοτε ἓνα ἐγὼ.

15. [ΣτΜ] Τὸ οὐσιαστικοποιημένο ἀπρόσωπο ὑποκειμένο «Μαν» καὶ ἡ ἀπόδοσή του μὲ τὸ «Κανείς» ἐπεξηγοῦνται στὸ σχόλιο 25.

τὸ δικό του Εἶναι. Ὅπως κάθε ὁμίλια περὶ τοῦ κόσμου ἐμπειρικλεῖ καὶ ἓνα ἐκφράζεσθαι τοῦ ὄμλουόντος Εἶναι-ἐδῶ, ἔτσι καὶ *κάθε φροντίζουσα τριβὴ μὲ τὰ πράγματα εἶναι φροντίδα τοῦ Εἶναι τοῦ Εἶναι-ἐδῶ*. Αὐτὸ μὲ τὸ ὄποιο ἔχω τριβή, μὲ τὸ ὄποιο ἀσχολοῦμαι, αὐτὸ στὸ ὄποιο μὲ ἀλλυσοδένει τὸ ἐπάγγελμά μου, εἶμαι κατὰ κάποιο τρόπο ἐγὼ ἴδιος, καὶ ἀκριβῶς ἐδῶ ἐκτυλίσσειται τὸ Εἶναι μου. Ἡ μέριμνα γιὰ τὸ Εἶναι-ἐδῶ ἔχει κάθε φορὰ λάβει μέριμνα τοῦ Εἶναι ὅπως αὐτὸ εἶναι γνωστὸ καὶ κατανοεῖται μὲ βάση τὴν κρατοῦσα ἐρμηγνεία τοῦ Εἶναι-ἐδῶ.¹⁶

7. Στὴν μετρίότητα τοῦ καθημερινοῦ Εἶναι-ἐδῶ, δὲν ἐμπειρέχεται ἀναστοχασμὸς περὶ τοῦ Ἐγὼ καὶ τοῦ Ἐαυτοῦ. Ἐντούτοις, τὸ Εἶναι-ἐδῶ ἔχει τὸν ἑαυτὸ του, *βρίσκεται* στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ, καθὼς τὸν ἀπαντᾷ ἀκριβῶς στὰ πράγματα μὲ τὰ ὅποια συνήθως καταγιγνεται.

8. Τὸ Εἶναι-ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποδειχθεῖ ὡς ὄν, οὕτε κἂν νὰ καταδειχθεῖ. Ἡ πρωτίστη σχέση μὲ τὸ Εἶναι-ἐδῶ δὲν εἶναι ἢ θεώρηση, ἀλλὰ τὸ «*Εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν*» [τὸ νὰ εἶναι δηλ. κάποιος ὡς ἓνα τέτοιο ὄν]. Ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ ὁμίλια περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἢ ρητὴ ἀύθερμηγνεία, δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ὀρισμένος καὶ ἐξέχων τρόπος κατὰ τὸν ὄποιο τὸ Εἶναι-ἐδῶ ἔχει κάθε φορὰ τὸν ἑαυτὸ του. Στὴν μετρίότητά της, ἢ ἀύθερμηγνεία τοῦ Εἶναι-ἐδῶ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν καθημερινότητα, ἀπὸ τὰ ὅσα λέγονται καὶ παραδίδονται περὶ τοῦ Εἶναι-ἐδῶ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου βίου, ἀπὸ τὸ «Κανείς», ἀπὸ τὴν παράδοση.

Τὰ πάντα στὴν ἀνωτέρω ὑποτυπώδη δὴλωσι τῶν ὄντολογικῶν χαρακτηριστῶν τοῦ Εἶναι-ἐδῶ βασίζονται στὴν προϋπόθεση ὅτι τὸ ὄν αὐτὸ εἶναι καθ' αὐτὸ προσβάσιμο γιὰ μὰ ἔρευνα ποὺ τὸ ἐρμηγνέει ὡς πρὸς τὸ Εἶναι του. Εἶναι ὅμως ὀρθὴ αὐτὴ ἢ προϋπόθεση ἢ μπορεῖ νὰ τεθεῖ ὑπὸ ἀμφισβήτηση: Πράγματι,

16. [ΣτΜ] Παρέλεια στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν παραπαλιανητικὴ ἐμφάση τοῦ πρωτοτύπου.

μπορεί ν' ἀμφισβητηθεί· ωστόσο, ὄχι μὲ ἀναφορὰ στὸ ὅτι ἡ ψυχολογικὴ θεώρηση τοῦ Εἶναι-ἐδῶ ὀδηγεῖ σὲ βλάβη σκοτεινὰ. Μιὰ δυσκολία κατὰ πολὺ σοβαρότερη ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀνθρώπινη γνώση ἔχει ὄρια πρέπει νὰ καταστῆ ὀρατὴ, καὶ μάλιστα κατὰ τέτοιον τρόπο, οὕτως ὥστε, ἀκριβῶς μὴν ἀποφεύγοντας τὴν δυσχέρεια, ν' ἀποκτήσουμε τὴν δυνατότητα νὰ συλλάβουμε τὸ *Εἶναι-ἐδῶ ὡς πρὸς τὴν ἀύθηντικότητα τοῦ Εἶναι του*.

Ἡ *ἀύθηντικότητα τοῦ Εἶναι-ἐδῶ* συνιστᾷ τὴν ἔσχατη δυνατότητα τοῦ *Εἶναι* αὐτοῦ τοῦ ὄντος· δι' αὐτῆς τῆς δυνατότητας εἶναι πρωτίστως καθορισμένο τὸ *Εἶναι-ἐδῶ*. Ἡ ἀύθηντικότητα, ὡς ἔσχατη δυνατότητα τοῦ *Εἶναι* τοῦ *Εἶναι-ἐδῶ*, εἶναι ὁ ὄντολογικὸς ἐκεῖνος προσδιορισμὸς βάσει τοῦ ὁποῖου ὅλοι οἱ προαναφερθέντες χαρακτηρισμοὶ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι. Ἡ δυσχέρεια τῆς συλλήψεως τοῦ *Εἶναι-ἐδῶ* δὲν ὀφείλεται στὴν περατότητα, ἀστάθεια καὶ ἀτέλεια τῆς γνωστικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ στὸ ἴδιο τὸ ὄν ποὺ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τοῦ γνωστικοῦ ἐγχειρήματος, σὲ μιὰ βασικὴν δυνατότητα τοῦ *Εἶναι* του.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἔγινε μεία ἀνωτέρω τοῦ προσδιορισμοῦ «ἐκαστότητα», ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸ *Εἶναι-ἐδῶ*· τοῦτο, καθόσον εἶναι αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι, εἶναι ἐκαστοτε τὸ δικό μου. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς συνιστᾷ καθολικὸ, συγκροτησιακὸ χαρακτηρισμὸν γιὰ τοῦτο τὸ *Εἶναι*· ὁποῖος τὸν ἀπαλείφει, ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβει τὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο μιλά.

Πῶς ὅμως μπορεῖ νὰ γνωσθεῖ αὐτὸ τὸ ὄν ὡς πρὸς τὸ *Εἶναι* του, πρὶν καταλήξει στὸ τέλος του; Πῶς, ἀφοῦ μὲ τὸ δικό μου *Εἶναι-ἐδῶ* εἶμαι πάντα ἀκόμη καθ' ὅδον; Πάντα ὑπάρχει κάτι ἀκόμη ποὺ δὲν ἔχει τελειώσει. Καὶ στὸ τέλος, ὅταν τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* ἔχει πιά φθάσει ἐκεῖ, δὲν εἶναι πλέον. Πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ τέλος δὲν εἶναι ποτὲ οὐσιαστικὰ αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι· ὅταν δὲ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἔσχατη δυνατότητα τοῦ *Εἶναι* του, τότε παύει πλέον νὰ εἶναι.¹⁷

17. [ΣΤΜ] Ἦδη ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Heidegger εἰσάγει στὸ σπ-

Δὲν καταφέρει τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* τῶν ἄλλων νὰ ὑποκαταστήσει τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν ἔννοια; Ἡ πληροφόρηση, ὡστόσο, ποὺ λαμβάνω ἀπὸ τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* ἄλλων ποὺ ἦταν μαζί μου καὶ ἔχουν πλέον φθάσει στὸ τέλος εἶναι ἀκατάλληλη. Κατ' ἀρχάς, τὸ ἐν λόγῳ *Εἶναι-ἐδῶ* ἔχει πᾶψει πιά νὰ εἶναι· τὸ τέλος του θὰ ἦταν ἔτσι τὸ μῆδεν. Τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* τῶν ἄλλων δὲν κατορθώνει νὰ ὑποκαταστήσει τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν ἔννοια, ἐφόσον βέβαια πρέπει νὰ τηρηθεῖ ἡ ἐκαστότητα ὡς ἡ δική μου.¹⁸ Τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* τῶν ἄλλων δὲν τὸ ἔχω ποτὲ πραγματικά, σύμφωνα δηλ. μὲ τὸν ἀποκλειστικὰ ἐνδεδηγμένο τρόπο τοῦ ἔχειν τὸ *Εἶναι-ἐδῶ*· ἐγὼ δὲν εἶμαι ποτὲ ὁ ἄλλος.¹⁹

Ὅσο λιγότερο σπεύσει κανεὶς νὰ διεκφύγει λάθρα ἀπὸ τὴν ἀμυχανία αὐτῆ, ὅσο περισσότερο τὴν ὑπομείνει, τόσο ἐναργέστερα θὰ φανεῖ τοῦτο, πῶς ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ στοιχεῖο στὸ *Εἶναι-ἐδῶ* ποὺ δημιουργεῖ τὴν δυσκολία εἶναι τελικὰ καὶ ἐκείνο στὸ ὁποῖο φανερόνεται τὸ *Εἶναι-ἐδῶ* ὡς πρὸς τὴν ἔσχατην του δυνατότητα. Τὸ τέλος τοῦ δικοῦ μου *Εἶναι-ἐδῶ*, ὁ θάνατός μου, δὲν εἶναι κάτι στὸ ὁποῖο μὰ ἀλληλουχίᾳ ροῆ ἀπλῶς κάποτε διακόπτεται, ἀλλὰ μιὰ δυνατότητα γιὰ τὴν ὁποία τὸ *Εἶναι-ἐδῶ*, μὲ τὸν ἕναν ἢ τὸν

μῆο αὐτὸ τὸν θάνατο ὡς τὸ τέλος τοῦ *Εἶναι-ἐδῶ* διαφαίνεται ἡ ἐμμεση, πλὴν ὅμως σαφῆς ἀναφορὰ στὴν κεφαλαϊώδη γιὰ τὴν ἀριστοτελικὴ ὄντολογία ἔννοια «ἐντελέχεια» (οἱ σχετικῆς ἐπεξηγήσεις δίνονται στὰ σχόλια 84 καὶ 85).

18. [ΣΤΜ] Ἐλεύθερη ἀπόδοση τῆς ὄχι καλοδιατυπωμένης φράσεως.

19. [ΣΤΜ] Ὁ συλλογισμὸς ποὺ διατυπώνεται ἐδῶ μὲ τρόπο ἀρχετὰ ἐλλειπικὸ ἔχει σηηματικὰ ὡς ἑξῆς: α) γιὰ νὰ συλλάβω τὸ ἐκαστοτε δικό μου *Εἶναι-ἐδῶ*, τὸ ὁποῖο, ὅσο ὑπάρχει, εἶναι πάντα καθ' ὅδον, πρέπει νὰ συλλάβω τὸ τέλος του, τὴν ἔσχατην του δυνατότητα· β) τούτη εἶναι ὅμως ὁ θάνατος, ἡ ἄρση δηλ. τῆς ὑπάρξεώς μου· γ) πρὸς ἀποφυγὴ τῆς δυσχέρειας, θὰ μπορούσα ἴσως νὰ γνωρίσω τὴν ἔσχατη δυνατότητα τῆς ὑπάρξεώς μου ἀπὸ τὸν θάνατο συναρθρώπων μου ἀποθανόντων· δ) ἡ λύση ὅμως αὐτὴ ἀπορρίπτεται γιὰ δύο λόγους: πρῶτον, διότι τὸ τέλος αὐτὸ δὲν εἶναι πᾶρα τὸ μῆδεν καὶ κυρίως, δεύτερον, διότι ἔτσι αἰσθεῖται ἡ ἐκαστότητα τοῦ «εἶμαι», ἡ ὁποία συνιστᾷ θεμελιωτικὴ καὶ ἀναπόφευκτη ὄντολογικὴ συνιστώσα τοῦ *Εἶναι-ἐδῶ*.

άλλο τρόπο, γνωρίζει, ή έσχατη δυνατότητα του έαυτού του, πην όποια μπορεί ν' αναδεχθεί και, ώς επικείμενη, ν' άφομοιώσει. Τό Είμαι-έδω έχει έν αυτόν τήν δυνατότητα νά σμίξει μέ τόν θάνατό του ώς τήν έσχατη δυνατότητα του έαυτού του. Τούτη ή έσχατη δυνατότητα του Είμαι έχει τόν χαρακτήρα τού μετά βεβαιώτητος επικείμενου· και ή βεβαιότητα τούτη, μέ τήν σειρά της, χαρακτηρίζεται από άπόλυτη άοριστία. Ή αύθεργμεια τού Είμαι-έδω πού ύπερτερεί σέ βεβαιότητα και αύθεντικότητα κάθε άλλης άποφάνσεως είναι εκείνη τού θανάτου του, ή *άόριστη βεβαιότητα τού τετελέσθαι ώς της πλέον διεξής του δυνατότητας*.

Τί σχέση όμως έχουν όλα αυτά μέ τó έρώτημα τί έστι χρόνος, και είδικότερα μέ τó άμεσο έρώτημα τί είναι τó Είμαι-έδω μέσα στον χρόνο; Τό Είμαι-έδω, πάντα ώς τó έκαστον τού κάθε φορά δικού μου Είμαι-έδω, γνωρίζει περί τού θανάτου του, και μάλλιστα ακόμη και τότε, όταν δέν θέλει νά γνωρίζει τίποτε περί αυτού. Τί σημαίνει αυτό τó νά έχει τόν *έκαστοτε δικό του θάνατο; Σημαίνει ένα προτρέχειν τού Είμαι-έδω στό δικό του «τελείωση» ώς τήν μέ βεβαιότητα και άπόλυτη άοριστία επικείμενη, έσχατη δυνατότητα τού ίδιου του τού έαυτού. Τό Είμαι-έδω, ώς άνθρωπινος βίος, είναι πρωτίστως δύνασθαι, τó Είμαι τής δυνατότητας τού βέβαιου και ταυτόχρονα άοριστου «τελείωσης».*

Τό Είμαι αυτό τής δυνατότητας είναι μάλλιστα ή δυνατότητα κατά τέτοιο πάντα τρόπο, ώστε νά γνωρίζει μέν περί τού θανάτου, όμως συνήθως ύπό τήν έννοια τού «γνωρίζω βέβαια, αλλά δέν τόν σκέφτομαι». Ή γνώση μου για τόν θάνατο έχει ώς επί τó πλείστον τόν χαρακτήρα γνώσεως πού ανακρούει πρόμναν. Ως έρμηνεία τού Είμαι-έδω, ή γνώση αύτή έχει πρόχειρο τόν τρόπο νά φράσσει αύτή τήν δυνατότητα τού δικού της Είμαι. Τό Είμαι-έδω έχει τó ίδιο τήν δυνατότητα νά ξεγλιστρά μπροστά στον θάνατό του.

Τούτο τó «τελείωση», ώς αυτό στό όποιο προτρέχω, επιτρέπει, κατ' αυτό άκριβώς τó προτρέχειν σ' εκείνο, μία άνακάλυψη: πρόκειται για τó δικό μου «τελείωση». Ως τέτοιο

«τελείωση», άποκαλύπτει τó δικό μου Είμαι-έδω ώς κάποτε όχι πλέον έδω· κάποτε δέν θα είμαι πιά έδω μέ τά τάδε πράγματα, μέ τούς δεινά ανθρώπους, μ' αυτές τις μάταιες ύποθέσεις και ύπεκφυγές, μ' αύτή τήν κενολογία. Τό «τελείωση» άνεμοσκορπίζει όλα τά οικεία πράγματα και όλες τις άσχολίες, συμπαράσχει τά πάντα στό μηδέν. Τό «τελείωση» δέν είναι ένα συμβάν, ένα περιστατικό μέσα στό έκαστοτε Είμαι-έδω· είναι τó δικό του «τελείωση», όχι ένα Τί μέσα σ' αυτό τó Είμαι-έδω, κάτι πού λαμβάνει χώρα, πού τού συμβαίνει και τó αλλάζει. Αυτό τó «τελείωση» δέν είναι ένα Τί, αλλά ένα Πώς, και μάλλιστα τó ύσιαστικό Πώς τού δικού μου Είμαι-έδω. Αυτό τó «τελείωση», στό όποιο, καθόσον είναι τó δικό μου, μπροώ νά προτρέχω, δέν είναι ένα Τί, αλλά αυτόχρομα τó Πώς τού δικού μου Είμαι-έδω.

Καθόσον τó προτρέχειν στό «τελείωση» διατηρεί τούτο στό Πώς τής έκαστότητας, καθίσταται όρατό τó ίδιο τó Είμαι-έδω ώς πρós τó Πώς του. Τό προτρέχειν στό «τελείωση» είναι ή έφόρμηση και πρόσκρουση τού Είμαι-έδω, στην έσχατη δυνατότητα του· και καθόσον ή έφόρμηση και πρόσκρουση αύτή έχει χαρακτηρισμό σοβαρό, τó Είμαι-έδω, κατ' αυτό τó προτρέχειν, ούτως ειπείν, ανακλάται και ρίπεται πίσω στό Είμαι-έκρήμη-έδω τού έαυτού του. Πρόκειται για τήν επανέλευση τού Είμαι-έδω στην καθημερινότητά του, ή όποία άποτελεί ακόμη τó Είμαι του· επανέλευση μάλλιστα κατά τέτοιο τρόπο, ώστε τó «τελείωση», ώς αύθεντικό Πώς, ν' άποκαλύπτει και τήν καθημερινότητα κατά τó δικό της Πώς και νά τήν ανακαλεί – τήν πολύβουη και πολυφράγμονα αύτή δραστηριότητα – στό [αύθεντικό] Πώς. Τό «τελείωση» επαναφέρει κάθε Τί και κάθε φροντίδα και κάθε εκπόνηση σχεδίων στό Πώς.

Αυτό τó «τελείωση» ώς τó Πώς ώθει τó Είμαι-έδω άνηλεώς στην μοναδική του δυνατότητα, τó έγκαταλείπει έντελώς μόνο του στον έαυτό του. Αυτό τó «τελείωση» κατορθώνει νά φέρει τó Είμαι-έδω, έν μέσω τής μεγαλοπρέπειας τής καθημε-

ρινότητάς του, στο άφιλόξενο, στην άνεσιτότητα²⁰. Η προδρομή, καθόσον κρατά ένωπιον του Είναι-έδω την έσχατη δυνατότητά του, συνιστά την θεμελιακή επίτευση της έρμη-νεύσεως αυτού του όντος. Η προδρομή κατισχύει ως το θεμελιώδες έρμηγνευτικό πρΐσμα στο οποίο το Είναι-έδω ύπάρχει τον έαυτό του και καταδεικνύει ταυτόχρονα ότι ή βασική κατηγορία του όντος αυτού είναι το Πώς.

Ίσως δέν είναι τυχαίο ότι ο Καπτιπροδιόρισε την θεμελιακή άρχή της ήθικης του κατά τέτοιον τρόπο, ώστε νά λέγεται πώς έχει χαρακτηριστικά τυπικά. Ίσως γνώριζε από την εξοικείωση με το Είναι-έδω ότι το όν αυτό είναι το Πώς. Για τους προφήτες μόλις της σήμερον έπιφυλάχθηκε ή τιμή νά οργανώσουν το Είναι-έδω έτσι, ώστε νά συγκαλύπτεται το Πώς.

Το Είναι-έδω βρΐσκεται πραγματικά στον έαυτό του, ύπάρχει άληθινά, όταν έμμένει σέ τούτο το προτρέχειν. Το προτρέχειν αυτό δέν είναι παρά το *αύθεντικό και μοναδικό μέλλον [ή επέλευση] του εκάστοτε προσωπικού Είναι-έδω*.²¹ Κατά το προτρέχειν, το Είναι-έδω είναι το μέλλον του [ή επέλευση], και μάλλον έτσι, ώστε κατ' αυτό το Είναι-μελλοντικών

20. [ΣπM] Ο όρος «άνεσιτότητα» [Unheimlichkeit] επεξηγείται στο σχόλιο 72.

21. [ΣπM] Τα όσα ακολουθούν μπορούν νά καταστούν κατανοητά, μόνο λαμβάνοντας υπ' όψιν το πώς ο Heidegger, έμμεταλλευόμενος την έτυμολογία, έμμηγεύει την λέξη Zukuft και τή παραγωγή της. Η λέξη αυτή σημαίνει «μέλλον»: άναλυόμενη όμως έτυμολογικά -δηλ. ως Zu-kunft (επ-έλευση)-, άποικτά έπυρόσθετα την σημασία «επέλευση» (πρωιέρω επεξηγήσεις στο σχόλιο 102β). Η έτυμολογική επανερμηνεία της λέξεως «μέλλον» ως «επέλευση» -ή οποία στο έξης θα ύπενθυμΐζεται με άναφορά της έτυμολογικής σημασίας σέ άγκύλες- προσοδίδει παραστατικότητα και ύποβλητικότητα στον ισχυρισμό πού προβάλει έδω ο Heidegger, πώς δηλαδή το πρωτογενές και αύθεντικό μέλλον είναι ή επέλευση του Είναι-έδω στον εκάστοτε δικό του θάνατο ως την έσχατη, μετά βεβαιότητας και άοριστίας επικείμενη δυνατότητα της υπάρξεώς του. Έδω έγκείται, κατά την άποψή του, ή ουσία της χρονικότητας του Είναι-έδω κι εδράζεται το σύνολο των όντολογικών χαρακτηρισών αυτού του όντος (πρβλ. το μέρος γ' της πραγματείας).

[επέρχεσθαι] νά επανέρχεται στο παρελθόν και στο παρόν του. Το Είναι-έδω, κατανοημένο βάσει της έσχατης δυνατότητας του Είναι του, είναι το ίδιο ό χρόνος και όχι μέσα στο χρόνο. Το ούτως χαρακτηρισθέν Είναι-μελλοντικών, ως το αύθεντικό Πώς του Είναι-χρονικώς, είναι ό τρόπος του Είναι του Είναι-έδω κατά τον οποίο και βάσει του οποίου το όν αυτό παρέχει στον έαυτό του τον χρόνο του. Τηρούμενος κατά το προτρέχειν στο δικό μου «τελείωσε», έχω χρόνο. Όλη ή άερολογία στην οποία το Είναι-έδω διάγει, όλη ή άκαταπόνητη πολυπαραγμοσύνη, ή τύφλη, όλη ή βουή και βιασύνη καταρρέει. Το νά μΐν έχει κανείς χρόνο σημαίνει το νά πετά τον χρόνο του στο φάυλο παρόν της καθημερινότητας. Το Είναι-μελλοντικών [επέρχεσθαι] παρέχει χρόνο, διαμορφώνει το παρόν κι έπιτρέπει την επανάληψη του παρελθόντος κατά το πώς τούτο βιώθηκε.²²

Αναφορικά με τον χρόνο, τά λεχθέντα συνεπάγονται το έξης: *το θεμελιακό φαινόμενο του χρόνου είναι το μέλλον [ή επέλευση]*. Για νά έννοηθεί αυτό και νά μΐν περάσει ως ένα άπλως ένδιαφέρον παράδοξο, πρέπει το εκάστοτε Είναι-έδω νά έμμένει στο δικό του προτρέχειν. Έμμένοντας έδω, άνακαλύπτει πώς ή πρωταρχική σχέση και τρυφή με τον χρόνο δέν είναι ή μέτρηση· διότι το ίδιο το επανέρχεσθαι κατά το προτρέχειν είναι το Πώς της φροντίδας στην οποία άκριβώς τώρα ένδιατριβώ.²³ Αυτό το επανέρχεσθαι δέν μπορεί ποτέ νά καταστεί αυτό πού καλείται πληκτικό, αυτό πού άναλώνεται και

22. [ΣπM] Διά το προτρέχειν, το Είναι-έδω επανορίζει συνάμα το παρόν του κι «επανα-λαμβάνει» [wieder-holet] το παρελθόν, άναδέχεται δηλ. ό,τι τούτο έβίωσε αύθεντικά και κληροόδησε ως δυνατότητα υπάρξεως (ως Πώς). Έδω άκριβώς έγκείται το νόημα του αύθεντικού Είναι-ιστορικώς, το οποίο άποτελεί θέμα του τελευταίου μέρους της πραγματείας.

23. [ΣπM] Η έξαιρετικά δυσνόητη αυτή παρατήρηση σημαίνει πιθανώς ότι το ίδιο το επανέρχεσθαι στο παρόν κατά το προτρέχειν είναι ό πρωταρχικός τρόπος του φροντΐζειν και κατά συνέπεια δέν έχει τον (παραγωγή) χαρακτηρισμό μετρήσεως του χρόνου.

φθερίεται. Η εκαστότητα του Είναι-εδώ διακρίνεται για το ότι έχει εκάστοτε, βίαιε του προτρέχειν στον αυθεντικό χρόνο, όλο τον χρόνο στην διάθεσή της. Ο χρόνος δεν γίνεται ποτέ μακρός, καθώς δεν έχει πρωταρχικά καθόλου μήκος.²⁴

Το προτρέχειν-σε καταρρέει όμως, όταν νοείται ως το έρώτημα για το Πότε και το Πόσο-ακόμη μέχρι το «τελείωσε», καθότι η έπερωτήση του «τελείωσε» σχετικά με το Πόσο-ακόμη και το Πότε δεν βρίσκεται καθόλου στο ίδιο το «τελείωσε» ως την χαρακτηρισθείσα δυνατότητα, αλλά αντίθετα γαντζώνεται στο «δεν τελείωσε», ασχολείται μ' εκείνο που ενδεχομένως ακόμη μου απομένει. Αυτός ο τρόπος υποβολής του ερωτήματος δεν εδράχγει την άοριστία της βεβαιότητας του «τελείωσε», αλλά επιθυμεί άκριβως να όρήσει τον άοριστο χρόνο· δεν είναι δηλ. παρὰ ή βούληση ν' απαλλαγεί απ' ό,τι το «τελείωσε» πραγματικά είναι: άοριστο και ως άοριστο βέβαιο. Ένα τέτοιο ερωτάν όχι μόνο δεν συνιστά προτρέχειν στο «τελείωσε», αλλά στην πραγματικότητα δεν κάνει άλλο από το να οργανώνει την χαρακτηριστική φυγή απ' αυτό.

Το προτρέχειν άδράχγει και αναδέχεται το «τελείωσε» ως πραγματική δυνατότητα κάθε στιγμής, ως το τώρα βέβαιο. Το Είναι-μελλοντικόν [επέρχεσθαι], ως δυνατότητα του Είναι-εδώ ως του εκάστοτε, παρέχει χρόνο, καθότι είναι ο ίδιος ο χρόνος. Έτσι, καθίσταται ταυτόχρονα φανερό πώς το έρώτημα για το Πόσο του χρόνου, το Για-πόσο και το Πότε, καθόσον ή μελλοντικότητα [τό επέρχεσθαι] συνιστά ούσιαστικά και αυθεντικά τον χρόνο, αναγκασιακά άπάδει απ' αυτόν. Μόνον όταν λέγω ότι ο χρόνος δεν έχει στην πραγματικότητα χρόνο για να μετρήσει τον χρόνο, εκφέρω απόφανση που συνάδει μ' αυτόν.

Και όμως, είδαμε το Είναι-εδώ, το οποίο βάσει των άνωτέρω φέρεται να είναι το ίδιο ο χρόνος, να κάνει υπολογισμούς με τον

24. [ΣπΜ] Ο Heidegger έμμεταλλεύεται το γεγονός ότι ή γεωμανική λέξη «πάηλερ» (Langeweile) ανάγεται ετυμολογικά ως «μακρά στιγμή» (lange Weile).

χρόνο, και μάλιστα να τον μετρά με το ρολόι. Το Είναι-εδώ είναι εδω με το ρολόι, έστω και αν πρόκειται μόνο για το καθημερινό εκείνο ρολόι της ημέρας και της νύχτας. Το Είναι-εδώ μετρά το ποσό του χρόνου και ρωτά σχετικά μ' αυτό κι επομένως δεν εύρισκxεται στον αυθεντικό χρόνο. Ρωτώντας έτσι για το Πότε και το Πόσο, χάνει τον χρόνο του. Τί σημαίνει αυτό το ερωτάν που χάνει τον χρόνο; Που πηγαίνει ο χρόνος; Ειδικά αυτό το Είναι-εδώ που μετρά τον χρόνο, που ζει με το ρολόι στο χέρι, ειδικά αυτό το Είναι-εδώ που κάνει υπολογισμούς με τον χρόνο, λέγει αδιάκοπα: δεν έχω χρόνο. Δεν προοιόδει έτσι τον έαυτό του ως πρὸς τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζεται τον χρόνο, ενώ είναι το ίδιο ο χρόνος; Να χάνει τον χρόνο του κι έππλέον να εφοδίζεται με το ρολόι! Δεν προβάλλει εδω δια μᾶς το ζοφερόν και δυσσαίων του Είναι-εδώ;

Το έρώτημα περι του Πότε του άοριστου «τελείωσε» και όλως περι του ποσού του χρόνου είναι το έρώτημα για το πόσο ακόμη μου απομένει, το πόσο μου απομένει ως παρόν. Το ν' άνάγει κανείς τον χρόνο στο Πόσο σημαίνει το να τον εκλαμβάνει ως το Τώρα του παρόντος· το να ρωτά για το Πόσο του χρόνου σημαίνει το ν' αναλώνεται στην φροντίδα ενός παρόντος Τι. Το Είναι-εδώ τρέπεται σέ φυγή μπροστά στο Πώς και δίνεται στο εκάστοτε παρόν Τι. Το Είναι-εδώ είναι ό,τι φροντίζει, είναι το δικό του παρόν· όσα άπαντά μέσα στον κόσμο, τὰ άπαντά ως ένδιατρήβον στο παρόν. Με τον ίδιο τρόπο, άπαντά τελικά και τον ίδιο τον χρόνο· το Είναι-εδώ είναι ο χρόνος, όμως [κατ' άρχάς μόνον] ως παρόν.²⁵

Ός άπορροφάσθαι στο παρόν, ή φροντίδα εύρίσκεται παρὰ ταύτα, καθότι μέριμνα, σ' ένα Όχι-ακόμη, το όποιο, ως τέτοιο, τρέπει κατά την σχετική μέριμνα να διεκπεραιωθεί. Το Είναι-

25. [ΣπΜ] Το Είναι-εδώ είναι ο χρόνος και στην καθημερινότητα· το ύτος παρουσιάζεται όμως και βιώνεται εδω πρωτίστως ως παρόν. Το μέλλον νοείται άναυθεντικά ως όχι-ακόμη-παρόν και το παρελθόν, αντίστοιχα, ως όχι-πλέον-παρόν.

ἐδῶ ἀκόμη καὶ στὸ παρὸν τῆς φροντίδας του εἶναι ὁ πλήρης χρόνος· καὶ μάλιστα ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ μέλλον. Τὸ μέλλον εἶναι ὅμως τώρα αὐτὸ στὸ ὁποῖο προσκολλάται καὶ ἀφοσιώνεται ἡ μέριμνα, ὄχι δηλ. ἡ αὐθεντικὴ μελλοντικότητα τοῦ «τελείωσε», ἀλλὰ τὸ μέλλον ἐκεῖνο ποῦ διαμορφώνει τὸ παρὸν γιὰ λογαριασμό του, καθότι τὸ «τελείωσε», ὡς τὸ αὐθεντικὸ μέλλον, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ γίνῃ παρὸν· ἐὰν γινόταν παρὸν, θὰ ἦταν τὸ μηδέν. Ἡ μελλοντικότητα εἶναι ὁποῖα παραμένει προσκολλημένη ἢ μέριμνα εἶναι μόνον ἐλέφ τοῦ παρόντος. Καὶ τὸ εἶναι-ἐδῶ, ἐνώσω ἀπορροφᾶται στὸ Τώρα τοῦ παρόντος κόσμου, ὄχι μόνον δὲν θέλει νὰ παραδεχθεῖ ὅτι ὑπεξέφυγε λάθρα ἀπὸ τὴν αὐθεντικὴ μελλοντικότητα [τὸ ἐπέρχεσθαι], ἀλλὰ καὶ διατείνεται πὺς ἔχει ἐπιληφθεῖ τοῦ μέλλοντος, ὡς μερμυγῶν διὰ τὴν προόδον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ κ.ο.κ.

Τὸ εἶναι-ἐδῶ, ὡς φροντίζον παρὸν, ἐνδιαγράφει σ' ὅ,τι φροντίζει καὶ καταλήγει σὲ ὑπερκορεσμὸ ἐν μέσῳ τοῦ Πί, ἀπαυδᾷ νὰ γεμίξῃ τὴν ἡμέρα του. Γιὰ τὸ εἶναι-ἐδῶ ὡς εἶναι-παρὸν, γι' αὐτὸ τὸ εἶναι-ἐδῶ ποῦ χρόνος δὲν ἔχει ποτὲ, ὁ χρόνος γίνεταί ξαφνικὰ μακρὺς· ὁ χρόνος καθίσταται κενός, διότι τὸ εἶναι-ἐδῶ, μετὰ τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ Πόσο, τὸν ἔχει ἐκ τῶν προτέρων κἀναι μακρὺ, ἐνῶ, ἀντίθετα, τὸ κατὰ τὸ προτρέχειν στὸ «τελείωσε» διαρκῆς ἐπανερχεσθαι δὲν γίνεται ποτὲ πληκτικῶς.²⁶ Τὸ εἶναι-ἐδῶ ἐπιθυμεῖ νὰ εἰσέρχονται διαρκῶς στὸ παρὸν του καὶ ν' ἀπαντῶν καινούργια πράγματα. Στὴν καθημερινότητα, τὸ γίνεσθαι τῶν πραγμάτων ἀπαντᾷ μέσα στὸ χρόνο, στὸ παρὸν. Ἡ καθημερινότητα ζεῖ μετὰ τὸ ρολοῖ· καὶ τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ φροντίδα ἐπανερχεταί ἀτελείωτα στὸ Τώρα καὶ λέγει: τώρα, ἀπὸ τώρα μέχρι τότε, μέχρι τὸ ἐπόμενον Τώρα.

Τὸ «εἶναι-ἐδῶ», προσδιορισμένο ὡς εἶναι-ὁ-ἕνας-μάζι-μετὰ τὸν-ἄλλον, υποδηλώνει συνάμα τὸ ἀγεσθαι ἀπὸ τὴν κρατούσα

ἐριμνησία τοῦ εἶναι-ἐδῶ σχετικὰ μετὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀπὸ τὰ ὅσα νομίζει κανεὶς, ἀπὸ τὴν μόδα, τὸν συρμό, ἀπὸ τὸ τί συμβαίνει γύρω, ἀπ' ὅλα αὐτὰ ποῦ οὐδεὶς εἶναι. Τὸ εἶναι-ἐδῶ δὲν εἶναι στὴν καθημερινότητα τὸ εἶναι ποῦ εἶμαι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ καθημερινότητα τοῦ εἶναι-ἐδῶ εἶναι ἐκεῖνο τὸ εἶναι ποῦ εἶναι κανεὶς. Καὶ κατὰ συνέπεια, τὸ καθημερινὸ εἶναι-ἐδῶ εἶναι ἐκεῖνος ὁ χρόνος στὸν ὁποῖο εἶναι κανεὶς ὁ ἕνας μαζί μετὰ τὸν ἄλλο: ὁ χρόνος τοῦ Κανεὶς. Τὸ ρολοῖ ποῦ ἔχει κανεὶς, κάθε ρολοῖ, δείχνει τὸν χρόνο τοῦ εἶναι-ὁ-ἕνας-μάζι-μετὰ-τὸν-ἄλλον-μέσα-στὸν-κόσμο.

Στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, συναντᾷμε φαινόμενα σχετικὰ, ὡστόσο ἀκόμη ἐντελῶς ἀδιευκρίνιστα, ὅπως αὐτὸ τῶν γενεῶν καὶ τῆς ἀλληλουχίας τους, τὰ ὁποῖα συναρτῶνται μετὰ τὰ ἀνωτέρω. Τὸ ρολοῖ μᾶς δείχνει τὸ Τώρα, κανένα ὠστόσο ρολοῖ δὲν δείχνει τὸ μέλλον καὶ δὲν ἔχει δείξει ποτὲ τὸ παρελθόν. Ὅλη ἡ μέτρηση τοῦ χρόνου σημαίνει τὴν ἀναγωγή τοῦ χρόνου στὸ Πόσο. Ὅποτε καθορίζω τὸ πότε μελλοντικὰ θὰ συμβεῖ ἕνα γεγονός, δὲν ἔννωθ' τὸ μέλλον, ἀλλὰ καθορίζω τὸ Πόσο τῆς τωρινῆς μου ἀναμονῆς μέχρι τὸ ἐν λόγω Τώρα. Ὁ χρόνος ποῦ καθίσταται προσβάσιμος μετὰ τὸ ρολοῖ νοεῖται ὡς παρὸν. Ὅταν ἐπιχειρεῖται νὰ ἐξασχθεῖ τὸ τί ἐστὶ χρόνος ἀπὸ τὸν χρόνο τῆς φύσεως, τότε τὸ μέτρον* γιὰ τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον εἶναι τὸ νῦν*. Ὁ χρόνος ἔχει τότε ἦδη ἐκληφθεῖ ὡς παρὸν, τὸ παρελθόν ἐριμνηύεται ὡς ὄχι-πλέον-παρὸν καὶ τὸ μέλλον ὡς ὄριστο ὄχι-ἀκόμη-παρὸν· τὸ παρελθόν εἶναι ἀνεπίστρεπτο, τὸ μέλλον ὄριστο.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἡ καθημερινότητα, ὅταν μιλά γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς, μιλά ὡς ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο διαρκῶς εἰσέρχεται καὶ ἀπαντᾷ ἡ φύση. Τὰ συμβάντα εἶναι μέσα στὸν χρόνο· τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἔχουν χρόνο, ἀλλὰ ὅτι, συμβαίνοντας καὶ ὄντας, ἀπαντῶν ὡς διερχόμενα ἀπὸ ἕνα παρὸν. Αὐτὸς ὁ παροντικὸς χρόνος ἀναλύεται ὡς μία συνεχῆς ἀκολουθία ποῦ ῥεεῖ ἀκατάπαυστα διὰ μέσου ἐνὸς Τώρα, ὡς μία ἀλλεπαλληλία ἢ κατεύθυνση τῆς ὁποίας χαρακτηρίζεται ὡς μὴ ἀνοστρέψιμη. Ὅλα τὰ συμβάντα ῥεοῦν ἀπὸ τὸ ἀπέρωστο πρὸς τὸ ἀνεπίστρεπτο παρελθόν.

26. [ΣτΜ] Βλ. ὑποσημ. 24 ἀνωτέρω.

Δύο στοιχεία χαρακτηρίζουν την έρμηγεία αυτή του χρόνου: α) ή μη άναστρεψιμότητα, β) ή όμογενεοποίηση σέ στιγμές του Τώρα.

Ή μη άναστρεψιμότητα έμπεριέχει ό,τι ή έρμηγεία αυτή καταφέρει μόλις και μετά βίας να διακρίνει από τον αύθεντικό χρόνο· μόνο το στοιχείο τούτο άπομένει από την μελλοντικότητα [τό έπέρχεσθαι], από το θεμελιακό φαινόμενο του χρόνου ώς Είμαι-έδώ. Ή θέωση αυτή άποστρέφει το βλέμμα της από το μέλλον και το στρέφει στο παρόν, και από 'δώ άκολουθεί τόν διαρκόντα χρόνο στο παρελθόν. Ο καθορισμός του χρόνου ώς μη άναστρέψιμου άπορρέει από το ότι ό χρόνος έχει προηγούμενως άναστραφεί.²⁷

Ή όμογενεοποίηση είναι ή έξομείωση του χρόνου μέ τόν χάρο, μέ μία άπόλυτη παρουσία, είναι ή τάση ν' άποκοπεί ό χρόνος από την ουσία του και ν' άπωθηθεί σ' ένα παρόν. Ο χρόνος ύπβαλλάται σέ πλήρη μαθηματικοποίηση, γίνεται ή συντεταγμένη τ δίπλα στίς χωρικές συντεταγμένες x, y, z· είναι ώστόσο μη άναστρέψιμος, και τούτο είναι το μοναδικό σημείο στο όποιο προοιδεί ακόμη την φύση του, στο όποιο άνθίσταται στην όρειστική μαθηματικοποίησή του. Το πρότερον και ύστερον δέν σημαίνουν κατ' άνάγκη νωρίτερα και άργότερα, δέν είναι κατ' άνάγκη μορφές τής χρονικότητας. Στην σειρά τών φυσικών αριθμών, έπι παραδείγματι, το 3 είναι πρότερον του 4, το 8 ύστερον του 7· το 3 δέν είναι ώστόσο, γιά τόν λόγο αυτό, νωρίτερα από το 4. Οι αριθμοί δέν είναι νωρίτερα ή άργότερα, διότι δέν είναι καθόλου μέσα στον χρόνο. Το νωρίτερα και άργότερα είναι ένα πολύ συγκεκριμένο πρότερον και ύστερον. Όταν ό χρόνος έχει όρισθεί ώς χρόνος του ρολογιού, τότε

27. [ΣπΜ] Ή άναστρεφή αυτή συνίσταται προφανώς στο ότι, ενώ ή πρωταρχική και αύθεντική χρονικότητα σημαίνει το έπέρχεσθαι του Είμαι-έδώ στην έσχλη δυνατότητα τής υπάφξέως του, ή άναυθεντική χρονικότητα τής καθημερινότητας άναστρέφει αυτό το έπέρχεσθαι και το βιώνει ώς έκείνο τών μελλοντικών συμβάντων.

είναι πλέον άνέλπιδη κάθε προσπάθεια να καταλήξει ποτέ κανείς στο πρωταρχικό νόημα του χρόνου.

Τό ότι ό χρόνος κατ' άρχάς και ώς έπι το πλείστον όρίζεται έτσι, όφείλεται στο ίδιο το Είμαι-έδώ. Ή έκαστότητα άποτελεί συστατική άρχή του όντος αυτού. Το Είμαι-έδώ είναι όντως αύθεντικά το δικό μου μόνο δυνάμει. Το Είμαι-έδώ, ώς έπι το πλείστον, είναι έδώ στο πλαίσιο τής καθημερινότητας, ή όποία όμως, ώς έκείνη ή χρονικότητα που έχει τραπεί σέ φυγή ένώπιον τής μελλοντικότητας [του έπέρχεσθαι], δέν μπορεί να γίνει κανονική παρά μόνο κατ' άντιπαρβολή μέ τόν αύθεντικό χρόνο τής μελλοντικότητας του «τελείωσε». Ό,τι λέγει το Είμαι-έδώ περί του χρόνου, το λέγει ύπό το πρίσμα τής καθημερινότητάς του. Το προσκολλημένο σ' αυτήν Είμαι-έδώ λέγει: το παρελθόν είναι το «πέρασε»²⁸, έχει διαρρεύσει όριστικά και άνεπίστρεπτα. Τούτο δέν είναι παρά το παρελθόν του παρόντος τής καθημερινότητας, ή όποία ένδιατρύβει στο παρόν τών άσχυλών της. Γιά τόν λόγο αυτό, το Είμαι-έδώ, ώς το σύτως προσδιορισμένο παρόν, δέν βλέπει το [αύθεντικό] παρελθόν.

Ή θέωση τής ιστορίας, όπως άναπτύσσεται σήμερα, δέν βλέπει σ' αυτήν παρά μόνο την άνεπίστρεπτή περασμένη δραστηριότητα, το «τί έτρεχε». Μία τέτοια θέωση είναι άνεξάντλητη και άναλώνεται στο ύλικό. Ήπειδή αυτή ή ιστοριοδίφηση και χρονικότητα τής σήμεραν ούτε καν προσεγγίζει το παρελθόν, δέν συναντά στην πραγματικότητα παρά ένα άλλο παρόν.²⁹ Το παρελθόν παραμένει άπροσπέλαστο γιά ένα

28. [ΣπΜ] Ο Heidegger χρησιμοποιεί και σ' αυτό το σημείο την κοινή λέξη Vorbei («τελείωσε»), ή όποια μέχει τώρα χαρακτήριζε το τέλος τής υπάφξέως του Είμαι-έδώ. Προς άποφυγή παρανόησεων, θέωησα καλό να διακρίνω την χρήση της με άναφορά στην παρέλευση ένδοκοσμικών πραγμάτων και συμβάντων, άποδιδοντάς την με το «πέρασε».

29. [ΣπΜ] Ή ιστοριοδίφηση δηλ. δέν έχει να κάνει μ' ένα παρελθόν ύπό την αύθεντική έννοια του όρου, αλλά μ' ένα παρόν, το όποιο μόνο κατά τούτο διαφέρει από το εκάστοτε παρόν, ότι έχει παρέλθει άνεπίστρεπτά.

παρόν, όσο το παρόν αυτό, [δηλ.] τὸ Εἶναι-ἐδῶ, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο [αὐθεντικῶς] ιστορικῶς. Τὸ Εἶναι-ἐδῶ εἶναι δὲ καθ' αὐτὸ ιστορικῶς, καθόσον εἶναι ἡ δυνατότητά του. Κατὰ τὸ Εἶναι-μελλοντικῶν [ἐπέρχεσθαι], τὸ Εἶναι-ἐδῶ εἶναι [ἔμφαση τοῦ μεταφρ.] τὸ παρελθόν του, ἐπανερχόμενο σ' αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ Πῶς. Ὁ τρόπος τοῦ ἐπανέρχεσθαι εἶναι μετὰ τὸ ἄλλων ἢ συνείδηση.³⁰ Μόνο τὸ Πῶς εἶναι ἐπαναλήψιμο. Τὸ παρελθόν, βιωμένο ὡς αὐθεντικῆ ἱστορικότητα, εἶναι κάθε τι ἄλλο παρὰ τὰ περσιμένα: ἀπεναντίας, εἶναι κάτι στὸ ὁποῖο μποροῦ πάντα κι ἐκ νέου νὰ ἐπανέρχονται.

Ἡ σημερινὴ γενεὰ διατείνεται ὅτι ἔχει προσηγγίσει τὴν ἱστορία· πιστεύει μάλιστα πῶς εἶναι ὑπερεπιβαρυσμένη μὲ ἱστορία καὶ παραπονείται γιὰ τὸν ἱστορισμὸν – *lucus a non lucendo*.³¹ Ὀνομάζει «ιστορία» κάτι πού κάθε τι ἄλλο εἶναι παρὰ ἱστορία. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πάντα ἀφανίζονται μέσα στὴν ροὴ τοῦ ιστορικοῦ γίνεσθαι, πρέπει –ἔτσι λέγει ἡ σήμερον– νὰ ἐπανεέλθουμε στὸ ἐξωιστορικῶ [δηλ. στὸ μὴ ὑποκειμένο στὸ ἱστορικῶ γίνεσθαι]. Σὰν νὰ μὴν ἔφθανε ἡ ἀνάλωση στὴν τρέχουσα ψευδιστορία, τὸ σημερινὸ Εἶναι-ἐδῶ πρέπει λοιπὸν νὰ χρησιμοποιήσει καὶ τὰ τελευταία κατάλοιπα τῆς χρονοκρίσεως (δηλ. τοῦ Εἶναι-ἐδῶ) πού ὑπάρχουν σ' ἐκείνη, ὥστε

30. [ΣπΜ] «Συνείδηση» δὲν σημαίνει ἐδῶ «συνειδέναυ» [Bewußtsein], ἀλλὰ αὐτὸ πού συνήθως ἀποκαλεῖται «ἠθικὴ συνείδηση» [Gewissen]. Δὲν χρησιμοποιῶ ὡστόσο τὸν ἐπιθετικὸ αὐτὸ προσδιορισμὸν, διότι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Heidegger νοεῖ τὴν συνείδηση [Gewissen] μικρὴ σχέση ἔχει μ' αὐτὸ πού παραδοσιακὰ νοεῖται ὡς ἠθικὴ πηβλ. *Idiata*. Ε.κ.Χ., §§ 55 – 60, σελ. 270 – 301.

31. [ΣπΜ] Ἡ λατινικὴ αὐτὴ ἔκφραση – ἡ ὁποία σημαίνει: [ἡ λέξη] «ἐφεῶν ἄλλος» (*lucus*) [προφέρεται] ἀπὸ τὸ «μὴ φωτίζειν» (*non lucendo*) – χρησιμοποιεῖται συνήθως ἐν εἴδει παρωδίας κατὰ τὴν ἀπόρρητὴν παρετυμολογικὴν ἐρμηνείαν. Ὁ Heidegger τὴν χρησιμοποιεῖ ἐδῶ, γιὰ νὰ δηλώσει πῶς «ιστορία» καλεῖται σήμερον κάτι πού δὲν εἶναι πραγματικὰ ἱστορία. Τὰ περὶ ὑπερεπιβαρύνσεως μὲ ἱστορία εἶναι πιθανῶς ἀναφορὰ στὸν Nietzsche (βλ. τὴν βιβλιογραφικὴ ἀναφορὰ στὸ σχόλιο 5α)

νὰ δραπετεύσει ὀλοσχερῶς ἀπὸ τὸν χρόνον, ἀπὸ τὸ Εἶναι-ἐδῶ· καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ πρὸς αὐτὴ τὴν ἐξωιστορικότητα, ἡ ὁποία δὲν ἀνήκει παρὰ στὸν χρόνο τῆς φαντασίας, θ' ἀνακαλυφθεῖ, ὑποτίθεται, ἡ [ῥεθῆ] κοσμοθεωρία (αὐτὸ εἶναι τὸ ζοφερόν καὶ δυσσαίων πού χαρακτηρίζει τὴν σημερινὴ ἐποχὴ).³²

Ἡ κοινὴ ἐρμηνεία τοῦ Εἶναι-ἐδῶ ἐπισειεῖ τὸν κίνδυνον τοῦ σχετικισμοῦ. Ὅμως ὁ φόβος γιὰ τὸν σχετικισμὸ δὲν εἶναι παρὰ ὁ φόβος γιὰ τὸ ἴδιο τὸ Εἶναι-ἐδῶ. Τὸ παρελθόν, ὡς αὐθεντικὴ ἱστορία, εἶναι ἐπαναλήψιμο ὡς πρὸς τὸ Πῶς. Ἡ δυνατότητα προσβάσεως στὴν ἱστορία βασίζεται στὴν δυνατότητα ἐνὸς παρόντος βάσει τῆς ὁποίας τούτο μπορεῖ ἐκαστοτε νὰ εἶναι μελλοντικῶς [ἐπερχόμενο]. Τούτη εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ ὅλης τῆς ἐρμηνευτικῆς. Καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ δηλώνει κάτι γιὰ τὸ Εἶναι τοῦ Εἶναι-ἐδῶ, τὸ ὁποῖο αὐτὸ Εἶναι συμπίπτει μὲ τὴν ἱστορικότητα. Ἡ φιλοσοφία δὲν θὰ διαλευκάνει ποτὲ τὸ τί ἐστὶ ἱστορία, ὅσο τὴν ἀναλύει ὡς θεωρητικὸ ἀντικείμενο τῆς μεθόδου [δηλ. τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης]. Τὸ αἴνιγμα τῆς ἱστορίας ἔγκειται στὸ ἐξῶτημα, τί σημαίνει νὰ εἶναι τὸ Εἶναι-ἐδῶ ἱστορικῶς.³³

Συνοψίζοντας, μπορούμε νὰ πούμε ὅτι ὁ χρόνος εἶναι τὸ

32. [ΣπΜ] Μετέφερα ελεύθερα καὶ σύμφωνα μὲ τὸ γενικὸ τῆς νόημα τὴν ἀτιμελῶς διατυπωμένην φράση τοῦ πρωτοτύπου. Ὁ Heidegger ἀναφέρεται ἐδῶ προφανῶς στὸν νεοκαντιανισμὸ τῆς νοτιοδυτικο-γερμανικῆς σχολῆς (βλ. σχ. 6). Ἡ κριτικὴ πού ἐκφράζεται στὴν παρούσα παράγραφο μπορεῖ νὰ συνοψισθεῖ στὰ ἐξῆς δύο σημεία: α) ἡ σύγχρονη ἱστορικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία –κατὰ τὴν ἀποψή του– καταρτίζεται μὲ τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος (τὸ ὑλικῶ), δὲν προσγγίζει τὴν πρωτογενῆ διάσταση τῆς ἱστορικότητας τοῦ Εἶναι-ἐδῶ, ἀλλὰ παραμένει στὰ ἀπόστοκα φαινόμενα αὐτῆς· β) τὸ αἴτημα νὰ σταφθεῖ ἡ θεώρηση σὲ ἀξίες καθολικῆς, μὴ ὑποκειμένες στὸ ἱστορικὸ γίνεσθαι, σημαίνει ὁμως τὴν ἐγκατάλειψη καὶ αὐτῆς τῆς δευτερογενούς διαστάσεως τῆς ἱστορικότητας χάριν ἐνὸς ἰδεατοῦ κόσμου ἀξιών, ὁ ὁποῖος –πάντα κατὰ τὸν Heidegger– δὲν ἀποτελεῖ παρὰ προῖον φαντασίας καὶ ἐκδύλωση τῆς φυγῆς τοῦ Εἶναι-ἐδῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ του.

33. [ΣπΜ] Τὰ ὅσα ὑπαινίσσεται ἐδῶ ὁ Heidegger περὶ ἱστορικότητας καὶ ἐφ-

Είναι-έδω. Τò Είναι-έδω είναι ή δική μου έκασιτότητα, και τούτη μπορεί νά είναι ή έκασιτότητα κατά τò Είναι-μελλοντικών [έπερχεσθαι] ώς τò προτρέχειν στό βέβαιο, όμως άόριστο «τελείωσε». ³⁴ Τò Είναι-έδω είναι πάντα κατά τόν έναν ή τόν άλλον τρόπο τού δικού του Είναι-χρονικώς, τò όποιο έχει χαρακτήρα δυνατότητας. Τò Είναι-έδω είναι ό χρόνος [δηλ. ή χρονικότητα], ό χρόνος είναι χρονικός [μέ τήν πρωταρχική έννοια τής χρονικότητας]. Τò Είναι-έδω δέν είναι ό χρόνος [κατά τήν παραδοσιακή έρμηνεία, ώς δηλ. μετρούμενη ροή τών Τώρα], αλλά ή χρονικότητα. Η θεμελιακή άπόφανση «ό χρόνος είναι χρονικός» είναι έπομένως ό πλέον ούσιαστικός καθορισμός και δέν συνιστά ταυτολογία, διότι τò Είναι τής χρονικότητας ύποδηλώνει μία διαφορευτική πραγματικότητα [άπό τò παράγωγο φαινόμενο τού μετρούμενου χρόνου]. ³⁵ Τò Είναι-έδω είναι τò δικό του «τελείωσε», ή δική του-δυνατότητα κατά τò προτρέχειν σέ τούτο τò «τελείωσε». Κατά τò προτρέχειν αυτό, είμαι ό χρόνος κατά τρόπο αυθεντικό, έχω χρόνο. Καθόσον δέ ό χρόνος είναι κάθε φορά ό δικός μου, ύπάρχουν πολλοί χρόνοι· ό χρόνος

μηνευτικής άνατύσσονται στό μέρος ό τής πραγματείας. Έπί τού παρόντος, άρκει ίσως ή έπισημάνση ότι -σύμφωνα μέ τήν «έρμηνευτική» του- ό χαρακτήρας κάθε ιστορικής έρευνας, κάθε έρμηνείας τού παρελθόντος, καθορίζεται άπό τόν τρόπο μέ τόν όποιο τò παρόν νοεί κι έρμηνεύει τò Είναι-έδω, άπό τόν τρόπο μέ τόν όποιο προβάλλει τόν έαυτό του ώς δυνατότητα στό μέλλον, έπερχεται δηλ. σίς ύπαρξιακές του δυνατότητες (Είναι-μελλοντικών). Κάθε βήμα τής ιστορικής έρευνας -άπό τήν έπιλογή τού άντικειμένου και τήν έπεξεργασία τών πηγών μέχρι τήν καθ' αυτήν έρμηνευση- διαπνέεται και διακαθορίζεται άπό τόν τρόπο μέ τόν όποιο διάγει τò Είναι-έδω ώς δυνατότητα. ³⁴ [ΣτΜ] Μετέφρασα τήν δυσνόητη φράση τού πρωτοτύπου βάσει τών όσων έχει εκθέσει ό Heidegger άνωτέρω.

³⁵ [ΣτΜ] Κατανόω και μεταφράζω τò διαφορούμενο ungleiche Wirklichkeit ώς «όχι ίδια», δηλ. ώς «διαφορευτική πραγματικότητα», και όχι ώς «άνιση πραγματικότητα», καθώς δέν βλέπω τί θά μπορούσε νά σπεί μείνει ό λόγος περί άνισότητας στό παρόν σημείο.

καθόλου στερεείται νοήματος. ³⁶ Ό χρόνος είναι χρονικός.

Όταν ό χρόνος γίνει κατ' αυτό τόν τρόπο κατανοητός ώς Είναι-έδω, τότε διασαφηνίζεται ή σημασία τής παραδεδομένης φιλοσοφικής ρήσεως, πώς ό χρόνος συνιστά τò όρθò *principium individualitatis*. ³⁷ Ό χρόνος συνήθως νοείται έδω ώς μή άναστρέψιμη διαδοχή, ώς χρόνος παροντικός και χρόνος τής φύσεως. Με πια έννοια όμως ό χρόνος ώς αυθεντικός συνιστά τήν άρχή έξατομικεύσεως τών όντων, εκείνο δηλ. βάσει τού όποιου τò Είναι-έδω έχει τò ποιόν τής έκασιτότητας; Διά τού Είναι-μελλοντικών [τού έπερχεσθαι] ώς προτρέχειν, τò Είναι-έδω, τò όποιο διάγει [κατ' άρχάς] στήν μετρίότητα, γίνεται ό έαυτός του. Κατά τò προτρέχειν και βάσει τής δυνατότητας τού δικού του μοναδικού «τελείωσε», τò Είναι-έδω καθίσταται φανερό ώς τò μοναδικό «έδω και τώρα» τού δικού του μοναδικού πεπρωμένου. Αυτή ή έξατομικευση παρουσιάζει τήν ιδιαιτυπία πώς δέν έχει τήν έννοια μίδς φανταστικής διαιμορφώσεως έξεχουσών ύπάρξεων και προσωποποιήτων-άντιθετα, καταστέλλει κάθε έξαιρείν έαυτόν κι έξατομικεύει διά τού καθιστάν όλους ίσους και όμοιους. Κατά τήν συνέφραση μέ τόν [δικό του] θάνατο, ό καθέννας οδηγείται στό Πώς, τò όποιο αυτό Πώς μπορεί ό καθέννας νά είναι μέ τόν ίδιο τρόπο, και σέ μία δυνατότητα ώς προς τήν όποία κανείς δέν διακρίνεται· οδηγείται στό Πώς, στό όποιο κατασυνθλίβεται κάθε τι.

³⁶ [ΣτΜ] Η δήλωσή ότι ό χρόνος έν γένει στερεείται νοήματος δέν πρέπει νά ληφθεί κατά γράμμα, σάν νά ήταν έννοια άδύνατη λόγω έσωτερικής άντιφάσεως (όπως λ.χ. ή έννοια «τετράγωνος κύκλος»). Τò ότι τούτο δέν ισχύει είναι προφανές άπό τόν τρόπο μέ τόν όποιο ό χρόνος έρμηνεύεται στήν παραδοσιακή φιλοσοφία, άρχής γενομένης άπό τήν άριστοτελική θεωρία. Η έννοια τού χρόνου καθόλου χάνει τò νόημά της μόνο όταν άναδειχθεί ό αυθεντικός χρόνος ώς χρονικότητα τού Είναι-έδω.

³⁷ [ΣτΜ] δηλ. τήν «άρχή έξατομικεύσεως τών όντων» [επεξήγηση στό σόγλιο 155].

Ἐπλογικῶς, μὰ δοκιμῇ σχετικῶς μὲ τὴν ἱστορικότητα καὶ τὴν δυνατότητα ἐπανα-λήψεως. Ὁ Ἀριστοτέλης συνήθιζε στὰ κείμενά του νὰ τονίζει μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση, πῶς τὸ σπουδαιότερο ὅλων εἶναι ἡ ὀρθή [ἐπιστημονικὴ] παιδεία*, ἡ πρωταρχικὴ σιγουριὰ κατὰ τὴν πραγμάτευση ἐνὸς ἀντικειμένου, γεννημένη ἀπὸ τὴν ἐξοικειωσὴ μὲ τὸ πρῶγμα, ἡ σιγουριὰ τῆς ἐνδεδειγμένης ἀντιμετωπίσεώς του.³⁸ Γιὰ ν' ἀνταποκριθούμε στὸν χαρακτήρα τοῦ εἶναι ἐκείνου τοῦ ὄντος ποὺ ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς παρούσας διαλέξεως, πρέπει νὰ μιλῆσουμε χρονικῶς περὶ τοῦ χρόνου. Ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπαναλάβουμε χρονικῶς τὸ ἐρώτημα τί ἐστὶν χρόνος. Ὁ χρόνος εἶναι τὸ Πῶς. Κατὰ τὴν ὑποβολή τοῦ ἐρωτήματος τί ἐστὶν χρόνος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσκολληθῆι κανεὶς πρόωρα σὲ μία ἀπάντησι (ὁ χρόνος εἶναι τὸ τάδε), ἢ ὅποια πάντα ὑποδηλώνει ἓνα τί.

Ἄντὶ νὰ κοιτάξουμε τὴν ἀπάντησι, ὡς ἐπαναλάβουμε τὸ ἐρώτημα. Τί συνέβη μὲ τὸ ἐρώτημα; Ἔχει ὑποστῆ μεταβολή. Τὸ τί ἐστὶν ὁ χρόνος μετετρέπη στὸ τίς ἐστὶν ὁ χρόνος; ποὺ συγκριμένα: εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ὁ χρόνος; – ἢ ἀκόμη ποὺ συγκριμένα: εἴμαι ὁ χρόνος μου; Μὲ τοῦτο τὸ ἐρώτημα, τὸν προσηγγίζω τὸ περισσότερο δυνατὸν καὶ ἐφόσον ἀντιλαμβάνομαι τὸ ἐρώτημα σωστά, μαζί μ' αὐτὸ ἀποκτοῦν τὰ πάντα σβαρσότητα. Τέτοιο ἐρωτᾶν καὶ ἀμφιβάλλειν εἶναι ὄρα ὁ πλέον κατὰλληλος τρόπος προσβάσεως στὸν χρόνο καὶ ἀντιμετωπίσεώς του ὡς τοῦ ἐκάστοτε δικοῦ μου. Τὸ εἶναι-ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ εἶναι τότε μᾶλλον εἶναι-ἀμφίβολον.

38. [ΣτΜ] Ὁ Heidegger ἀναφέρεται ἐδῶ κυρίως στὸ ΠΖΜ Α' 1 [περισσότερες πληροφορίες στὸ σχόλιο 156].

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ (ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ 1924)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

Ἀφορμὴ γιὰ τὴν προσωρινὴ κοινοποίησι τῆς ἀκόλουθης ἔρευνας περὶ τοῦ χρόνου ἀποτελεῖ ἡ δημοσίευσή τῆς ἀλληλογραφίας μεταξὺ τοῦ Wilhelm Dilthey καὶ τοῦ κόμη Paul Yorck τοῦ Βαρτεμβούργου.² Ἡ παρῶσα πραγματεία ἐπιθυμῶ νὰ καταστήσει ποὺ διεισδυτικὴ τὴν κατανόησι αὐτῆς τῆς ἀλληλογραφίας καὶ νὰ φέρει στὸ φῶς τὸν αὐθεντικὸ καὶ ἐποικοδομητικὸ χαρακτήρα τοῦ εἶδους ἐκείνου τῆς ἔρευνας ἀπὸ τὸ ὅποιο ἐντλήθησαν οἱ ἐπιστολές. Σ' ἐπιστολὴ τῆς 4ης Ἰουνίου 1895, ὁ Yorck θίγει τὴν ἐν τῷσ' ἐπιγράμμαι καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ἀνόθευτη πηγὴ τῆς ὑποδειγματικῆς αὐτῆς φιλοσοφικῆς φιλίας: «τὸ κοινὸν μας ἐνδιαφέρον νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἱστορικότητα...» (σελ. 185). Ἡ ἀκόλουθῃ ἔρευνα συμμερίζεται αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἐπιχειρεῖ ν' ἀποσαφηνίσει τὴν ἐρωτηματοθεσίαν ποὺ τὸ διαπνέει.

Ἡ κατανόησι τῆς ἱστορικότητος εἶναι τὸ ζητούμενον καὶ ὄχι ἡ θεώρησι τῆς (παγκόσμιος) ἱστορίας. Ἱστορικότητα σημαίνει τὸ εἶναι-ἱστορικῶς ἐκείνου τοῦ ὄντος ποὺ εἶναι ὡς ἱστορία.³ Συνεπῶς, τὸ προσαναφερθῆν ἐνδιαφέρον δὲν ἀφορᾷ πρωταρχικῶς στὴν διασάφησι τοῦ χαρακτήρα τῶν ἱστορικῶν

1. [ΣτΜ] Τὸ εἰσαγωγικὸ τμήμα τῆς πραγματείας δὲν φέρει τίτλο στὴν ἔκδοσι τῶν ἀπάντων τοῦ Heidegger.

2. [ΣτΜ. 1] Briefwechsel zwischen Wilhelm Dilthey und dem Grafen Paul Yorck von Wartenburg (1877 – 1897) [βλ. βιβλιογραφία].

3. [Παρασ. σχ. 1] Ἐδῶ ἐνέχεται τὸ ἐρώτημα // ποῦ ὄν εἶναι πραγματικῶς // ὡς ἱστορία. // – Πρὸς ἀπάντησι ἀπὸ // τὸ εἶναι τῆς ἱστορικότητος, ἀπ'